

Doc. dr. sc. Marin Mrčela, sudac i zamjenik predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske
 Izv. prof. dr. sc. Igor Vuletić, izvanredni profesor na Katedri kaznenopravnih znanosti
 Pravnog fakulteta Osijek
 Doc. dr. sc. Paula Poretti, prodekanica za nastavu i studente, docentica na
 Katedri građanskopravnih i obiteljskopravne znanosti Pravnog fakulteta Osijek

UDK 347.961.6:343.9.024:336.7

Pregledni rad

Primljeno (Received): 16. 06. 2020.

Prihvaćeno (Accepted): 16. 09. 2020.

Uloga javnog bilježnika u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

Rad se bavi ulogom javnih bilježnika u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. U prvom se dijelu rada donosi pregled zakonodavnog okvira kojim su uspostavljene ovlasti javnog bilježnika kao osobe koja u obavljanju profesionalne djelatnosti sudjeluje u ime ili za račun svoje stranke u financijskoj transakciji ili transakciji koja uključuje nekretnine ili pruža stranci pomoć u planiranju ili provođenju određenih vrsta transakcija da provede mjere, radnje ili postupke kojima se sprječava pranje novca i financiranje terorizma. Raščlanjuje se model i problematiziraju se određeni aspekti predviđenog postupka s obzirom na poseban položaj javnih bilježnika u sudjelovanju u financijskoj transakciji koju se nadzire i ako je sumnjiva, o njoj obavještava Ured za sprječavanje pranja novca. Osobita se pozornost obraća ranjivosti javnobilježničke službe u odnosu na pranje novca i financiranja terorizma i preporukama za njezino ublažavanje.

Drugi dio rada obrađuje kazneno djelo pranja novca s naglaskom na položaj javnog bilježnika kao garanta za sprječavanje pranja novca. Riječ je o temi koja je uzimajući u obzir prirodu javnobilježničkog posla praktično važna, ali je istodobno i zapostavljena u domaćoj kaznenopravnoj literaturi. S obzirom na to da Kazneni zakon postavlja odgovornost kod pranja novca vrlo široko te propisuje, između ostaloga, kažnjivost i za nehaj, za javnog je bilježnika od posebnog značaja da poznaje pravni okvir svoje odgovornosti. Autori stoga objašnjavaju garantni položaj javnog bilježnika u opisanom kontekstu i daju preporuke za zakonito postupanje, vodeći računa pritom na bitne odredbe Kaznenog zakona i Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Osim toga, u radu se upućuje i na stajališta hrvatske sudske prakse. Zauzimaju se i vlastita shvaćanja o pojedinim pitanjima koja su teorijski i praktično sporna.

Ključne riječi: pranje novca, javni bilježnik-garant, financijska transakcija, neizravna namjera, nehaj, nečinjenje, prikrivanje

Marin Mrčela

Igor Vuletić

Paula Poretti

1. UVOD

Pranje novca danas je prisutno u cijelom svijetu i opravdano se može tvrditi da je riječ o globalnom fenomenu. Međutim to ne znači da je ono isključivi proizvod modernog vremena. Sam početak aktivnosti koje se smatraju pretečama onoga što danas obuhvaća pojam pranja novca nije lako posve precizno odrediti. U literaturi se susreće mišljenje da su prvi oblici pranja novca nastali negdje oko 2000. godine prije Krista, i to u Kini kada su trgovci skrivali svoju zaradu od vladara kako bi izbjegli njezino oduzimanje. U tom su je cilju iznosili u uda-

ljene provincije ili čak u druge zemlje te je tamo ulagali u različite poslove.¹ Na taj su način stvorena osnovna načela pranja novca koja su se zadržala do današnjih dana. Tijekom daljnjih stoljeća, sve do današnjih vremena, ljudi su postupno usavršavali tehnike pranja novca, koristeći ih za skrivanje novca koji bi potjecao od nezakonitih aktivnosti, ali također i za njegovo skrivanje od despotičkih i nepravednih vladajućih režima.²

¹ Prema <http://www.counter.money.laundry.com/public/?q=node/6> (pristupljeno 25. travnja 2020.).

² Ibid.

Trgovina alkoholom i ilegalne kockarnice u doba prohibicije u SAD-u doveli su do značajnog porasta nezakonito ostvarene dobiti onih koji su se time bavili, a to je povuklo i daljnju ekspanziju pranja novca. To se činilo pokretanjem raznovrsnih poslova u kojima se raspolagalo gotovinom, poput pronica i sušionica rublja (*laundries*). Stoga usmena predaja kaže da i termin „pranje novca“ potječe upravo iz toga doba.³ U hrvatskoj je literaturi uvriježeno mišljenje da je navedeni pojam prvi upotrijebio engleski časopis *The Guardian* 1973. kada je izvještavao o nekoj aferi koja se tada pojavila i u okviru koje je 200.000,00 USD, namijenjenih republikanskoj predizbornoj kampanji u SAD-u, odneseno u Meksiko u kovčezima radi „pranja“.⁴

Pranje novca u suvremenom značenju podrazumijeva pretvaranje novca ili druge imovinske koristi stečene nezakonitim aktivnostima (tzv. „priljavog» novca“) u tzv. „čisti“ novac, dakle onaj koji se može legalno upotrebljavati bez straha da će biti doveden u vezu s nezakonitim radnjama iz kojih potječe. To znači da se takav novac (ili druga imovinska korist), koji bi trebali biti oduzeti kao rezultat kaznenog djela, umjesto toga koriste kao i svaki drugi, zakonito stečeni dohodak.⁵ U tom smislu i sudska praksa označava pranje novca kao „aktivnost usmjerenu na prikrivanje nezakonito stečenih prihoda. Riječ je o pretvaranju ilegalno ostvarene dobiti u prividno legalnu, pretvorbi nepošteno i nezakonito stečenog prihoda s prividom poštene i zakonite zarade. „Pojam pranja novca u kaznenopravnom smislu obuhvaća sva činjenja i nečinjenja usmjerena na prikrivanja izvora protupravno stečenog novca“.⁶ Takvo postupanje povlači za sobom višestruko štetne posljedice. Osim što se tako otežava otkrivanje kaznenog djela iz kojeg novac potječe, stvara se i konkurencija onima koji posluju s kapitalom iz nekriminalne djelatnosti, a također se povređuje i gospodarski i financijski sustav zemlje.⁷ Zbog toga je pranje novca predviđeno u mnogim sustavima kao samostalno kazneno djelo za koje su predviđene visoke kazne zatvora.

Fenomenološki promatrano, proces pranja novca odvija se najčešće u tri faze:⁸

1. stavljanje (engl. *placement*), kada se novac nastoji prenijeti iz države stjecanja u druge države

2. polaganje (engl. *layering*), tj. niz složenih financijskih transakcija kojima se odvajaju ilegalno stečena sredstva i ulažu u zakonite financijske transakcije s krajnjim ciljem prikrivanja veze takvih sredstava s njihovim izvorom
3. integracija (engl. *integration*), posljednja faza u kojoj se nedopušteni fondovi „oprano“ novca integriraju u gospodarstvo.

Najsloženija je druga faza tijekom koje se upotrebljavaju sofisticirane metode zametanja traga originalnom izvoru sredstava. Kriminološke studije opisuju neke od takvih tehnika koje se najčešće susreću, poput krijumčarenja novca, korištenja tzv. kurira (engl. *smurfing*) ili osnivanja lažnih tvrtki (tzv. *shell* tvrtke).⁹

Problematici pranja novca moguće je pristupiti iz više perspektiva.

U ovom radu u svome prvom dijelu prezentiran je mehanizam provođenja mjera, radnji ili postupaka kojima se sprječava pranje novca i financiranje terorizma od strane javnog bilježnika, kao osobe koja u obavljanju profesionalne djelatnosti sudjeluje u ime ili za račun svoje stranke u financijskoj transakciji ili transakciji koja uključuje nekretnine ili pruža stranci pomoć u planiranju ili provođenju određenih vrsta transakcija.

Detaljno se raščlanjuje model predviđen u hrvatskom pravnom sustavu i problematiziraju se određena motrišta predviđenog postupka, a s obzirom na posebnost položaja javnog bilježnika u sudjelovanju u financijskoj transakciji koju se nadzire i ako je sumnjiva, o njoj obavještava Ured za sprječavanje pranja novca. Osobita se pozornost obraća ranjivosti javnobilježničke službe u odnosu na pranje novca i financiranje terorizma te preporukama za njezino ublažavanje.

Drugi dio rada usredotočen je na kaznenopravne aspekte pranja novca, s osobitim naglaskom na položaj, odgovornost i obveze javnog bilježnika u situacijama kada postoji sumnja na pranje novca. Najprije će se prikazati osnovne značajke kaznenopravnog uređenja pranja novca u nekim važnim sustavima usporedbenog prava (njemačkom, švicarskom i britanskom sustavu). Potom će biti obrađeno kazneno djelo pranja novca kako je ono uređeno prema hrvatskom Kaznenom zakonu.¹⁰ Objasniti će se kaznenopravni položaj javnih bilježnika kao tzv. garanta za nečinjenje u slučaju sumnje na pranje novca te iznijeti preporuke za zakonito postupanje.

3 Ibid.

4 Usp. Derenčinović. 2001. *Mit(o) korupciji*. NOCCI. Zagreb, str. 78. Jednako i u: Horvatić. 1998. *Osnove kriminologije: temeljna načela o uzrocima i pojavnim oblicima kažnjivih ponašanja*. MUP. Zagreb, str. 103.

5 Tako i Derenčinović, ibid.

6 VSRH I KŽ-Us-36/2011. od 28. veljače 2012.

7 Ibid. Tako i: Novoselec (ur.). 2007. *Posebni dio kaznenog prava*. Pravni fakultet u Zagrebu. Zagreb, str. 338.

8 Prikaz prema Derenčinović, ibid, 78. i 79.

9 Detaljno u ibid.

10 Narodne novine broj: 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18. i 126/19.; dalje: KZ/11.

2. ZAKONODAVNI OKVIR KOJI PREDVIĐA SUDJELOVANJE JAVNOG BILJEŽNIKA U SUZBIJANJU PRANJA NOVCA I FINANCIRANJU TERORIZMA

U hrvatskom pravnom sustavu Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma¹¹ kao i preuzeti europski i međunarodni standardi na tom području, oblikovali su sustav sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma kao sustav složene interakcije velikog broja institucija, tijela i fizičkih osoba. Središnju ulogu u svojevrsnoj koordinaciji informacija koje se prikupljaju, analiziraju i dostavljaju nadležnim tijelima, a upućuju na sumnju na pranje novca i/ili financiranje terorizma, ima Ured za sprječavanje pranja novca kao financijsko-objavljajna jedinica Republike Hrvatske (dalje: RH).¹²

S obzirom na razinu kontrole koja se u kreditnim i financijskim institucijama država članica provodi kako bi se otkrile i suzbile aktivnosti kojima se nastoji prikriti pravi izvor novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način, a moguće i iskoristila za financiranje terorizma, ne čudi da osobe koje se bave pranjem novca sklone tražiti druge puteve za provođenje takvih financijskih transakcija. Priroda javnobilježničke službe u koju ulazi sastavljanje isprava i zapisnika prilikom sklapanja pravnih poslova kao i čuvanje povjerenog novca i drugih vrijednosti (arg. ex članak 2. stavak 1. Zakona o javnom bilježništvu¹³) čini je istodobno ranjivom u odnosu na pokušaje pojedinaca ili organizacija da uz pomoć javnih bilježnika legaliziraju nezakonito stečena sredstva i ujedno vitalnom za njihovo sprječavanje. U tom ih je smislu hrvatski zakonodavac, prepoznajući značaj uloge javnih bilježnika u suzbijanju tih aktivnosti podjednako na nacionalnoj i nadnacionalnoj razini, učinio dijelom sustava osoba i tijela koja primjenjujući postojeći zakonodavni okvir pridonose sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.

Za nadzor javnobilježničke službe (kao i ostalih profesionalnih djelatnosti koje obavljaju odvjetnici, računovode, revizori i porezni savjetnici) u primjeni propisa iz područja sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma nadležan je Financijski inspektorat u sastavu Ministarstva financija Republike Hrvatske.

Uz novelirani ZSPNFT koji je na snazi od 1. siječnja 2020. i KZ/11. u kojemu je u članku 265. *određen pojam pranja novca*, a člancima 97. – 103. pojmovi financiranja terorizma i drugih kaznenih djela

povezanih s njime, različite su mjere i postupci za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma predviđene Uredbama Europske unije¹⁴ (dalje: EU), pravilnicima Ministarstva financija i odlukama nadzornih tijela. Pravilnicima¹⁵ Ministarstva financija, koje primjenjuju nadležne osobe i tijela, uključujući javne bilježnike detaljnije su uređene pojedine procedure, odnosno način primjene odredaba ZSPNFT-a.

S obzirom na to da je člankom 88. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma iz 2008.¹⁶ bilo predviđeno da nadležno nadzorno tijelo donosi sektorske smjernice radi jedinstvene primjene Zakona i na temelju njega donesenih propisa, Financijski je inspektorat 2009. donio Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za odvjetnike i javne bilježnike (sektorske smjernice), (dalje: Sektorske smjernice za odvjetnike i javne bilježnike).¹⁷ Člankom 88. stavkom 1. noveliranog ZSPNFT-a predviđena je tek mogućnost, ne i obveza, nadležnog nadzornog tijela da donese sektorske smjernice kojima bi se osigurala jedinstvena primjena Zakona i podzakonskih akata. Istodobno, članak 88. stavak 2. ZSPNFT-a predviđa mogućnost da obveznici provođenja mjera, uključujući javne bilježnike, zatraže donošenje smjernice o primjeni pojedine odredbe Zakona ili podzakonskoga akta od tijela nadležnog da nad njima provodi nadzora. Članak 88. stavak 5. ZSPNFT-a predviđa iznimke kada ih nadzorna tijela nisu dužna donijeti. U članku 88. stavku 6. ZSPNFT-a pak predviđena je mogućnost zatražiti donošenje smjernice radi jedinstvene primjene Zakona, u skladu s člankom 141. ZSPNFT-a. U odnosu na javne bilježnike, to bi tijelo bilo Financijski inspektorat. S obzirom na kratko razdoblje primjene noveliranog ZSPNFT-a, donošenje smjernica o načinu primjene pojedinih odredbi koje je postavljeno fakultativno još nije zatraženo.

U hrvatski je zakonodavni okvir primijenjena Direktiva (EU) 2015/849 Europskoga parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. o sprječavanju korištenja financijskoga sustava u svrhu pranja novca ili

11 Narodne novine broj: 108/17. i 39/19.; dalje: ZSPNFT.

12 Ured za sprječavanje pranja novca. 2019. *Godišnje izvješće Ureda za 2018. godinu*. Zagreb, str. 6., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2019/Kolovoz/176%20sjednica%20VRH//176%20-%2015.1.pdf> (pristupljeno 19. 7. 2020.) (dalje: Godišnje izvješće Ureda/2018.).

13 Narodne novine broj: 78/93., 29/94., 162/98., 16/07., 75/09 i 120/16.; dalje: ZJB.

14 Detaljnije o uredbama EU-a vidi niže.

15 Pravilnik o obavještanju Ureda za sprječavanje pranja novca o gotovinskoj transakciji u vrijednosti od 200.000,00 kuna i većoj, Narodne novine broj 1/19.; Pravilnik o obavještanju Ureda za sprječavanje pranja novca o sumnjivim transakcijama, sredstvima i osobama, Narodne novine broj 1/19.; Pravilnik o minimalnim tehničkim uvjetima koje moraju ispunjavati sredstva videoelektroničke identifikacije, Narodne novine 1/19.; Pravilnik o postupku procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma te načinu provođenja mjera pojednostavljene i pojačane dubinske analize stranke, Narodne novine broj 106/19.

16 Narodne novine broj: 87/08.; dalje ZSPNFT/08.

17 *Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za odvjetnike i javne bilježnike* (sektorske smjernice). 2009. Ministarstvo financija, Financijski inspektorat. Zagreb.

financiranja terorizma¹⁸ i Direktiva (EU) 2018/843 Europskoga parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2018. o izmjeni Direktive (EU) 2015/849 o sprječavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca ili financiranja terorizma i o izmjeni direktiva 2009/138/EZ i 2013/36/EU (dalje: Direktiva (EU) 2018/843) i Delegirana uredba Komisije (EU) 2019/758 od 31. siječnja 2019. o dopuni Direktive (EU) 2015/849 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda za minimalno djelovanje i vrstu dodatnih mjera koje kreditne i financijske institucije moraju poduzeti kako bi se ublažili rizici pranja novca i financiranja terorizma u određenim trećim zemljama¹⁹. S obzirom na to da je Direktiva (EU) 2018/843 trebala stupiti na snagu do 10. siječnja 2020., novelom ZSPNFT-a osigurana je njezina pravodobna implementacija i početak primjene s 1. siječnja 2020. Direktivom (EU) 2018/843 uvedena su stroga pravila EU-a o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Ta pravila uključuju i pristup informacijama o stvarnom vlasništvu, čime se poboljšava transparentnost u vlasništvu poduzeća i zaklada. Također, u hrvatskom se pravnom sustavu izravno primjenjuje Uredba (EU) 2015/847 Europskoga parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. o informacijama koje su priložene prijenosu novčanih sredstava i o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) 1781/2006²⁰ (dalje: Uredba (EU) 2015/847) i Uredba (EZ) 1889/2005 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2005. o kontrolama gotovine koja se unosi u Zajednicu ili iznosi iz Zajednice (dalje: Uredba (EU) 1889/2005).²¹

ZSPNFT je uskladen s preporukama koje je izdala Skupina zemalja za financijsku akciju.²² S obzirom na to da je opći pristup zastupljen u legislativnim

aktima najprije bio uvjetovan shvaćanjem da je isključivo financijski sektor ugrozi od protupravnog postupanja kojim se nastoji prikriti porijeklo nezakonito stečenih novčanih sredstava, Preporuke FATF-a iz 1990. općenito su regulirale obveze koje se odnose na financijske i nebankarske financijske institucije. Međutim, već od 1996. izmijenjene Preporuke FATF-a proširene su i na nefinancijske institucije te profesionalne djelatnosti. U godini 2003. Preporuke FATF-a doradene se u dijelu koji se odnosi na profesije u funkciji financijskih posrednika, uključujući porezne savjetnike.²³

3. OVLASTI I OBVEZE JAVNOG BILJEŽNIKA I NOVELIRANI ZAKON O SPRJEČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANCIRANJA TERORIZMA

Sudjelovanje javnih bilježnika u primjeni zakonodavnog okvira iz područja sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma treba promatrati u kontekstu činjenice da ih se ubraja u krug osoba koje obavljaju profesionalne djelatnosti. U smislu članka 4. točke 28. ZSPNFT-a, osoba koja obavlja profesionalnu djelatnost je pravna ili fizička osoba koja djeluje u okviru svoje profesionalne djelatnosti i to: odvjetnik, odvjetničko društvo, javni bilježnik, revizorsko društvo, samostalni revizor, društvo za porezno savjetništvo, porezni savjetnik ili vanjski računovoda koji je fizička ili pravna osobe koja obavlja računovodstvene usluge.

Upravo su osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti, s obzirom na svoje specijalizirane vještine, poput sastavljanja dokumenata kojima se stvaraju, odnosno preuzimaju određene financijske obveze (ugovori), pružanje pravnih savjeta, odnosno tumačenje pojedinih stipuliranih odredaba prilikom sklapanja ugovora, zastupanje u pravnim stvarima, od interesa kriminalnim skupinama i pojedincima koji se bave pranjem novca i financiranjem terorizma.

Pojedine ovlasti javnog bilježnika na temelju ZJB-a i niza posebnih zakona koje se tiču obavljanja općih i posebnih javnobilježničkih poslova posebno su pogodne za zloupotrebu u svrhu pranja novca i financiranja terorizma. Među njima se svakako nalazi sastavljanje isprava u obliku javnobilježničkog akta i solemnizacija (potvrda) isprava sukladno propisima koji uređuju materiju prava društava. Naime, prilikom osnivanja tvrtke kao i kod statusnih promjena (promjena tvrtke, sjedišta, poslovne adrese, djelatnosti, članova društva, temeljnoga kapitala, oblika društva, opoziv i imenovanje osoba ovlaštenih na zastupanje, pripajanje, spajanje,

18 Direktiva (EU) 2015/849 Europskoga parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. o sprječavanju korištenja financijskoga sustava u svrhu pranja novca ili financiranja terorizma, SL L 141, 5. 6. 2015., str. 73.–117.; (dalje: Direktiva (EU) 2015/849).

19 Delegirana uredba Komisije (EU) 2019/758 od 31. siječnja 2019. o dopuni Direktive (EU) 2015/849 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda za minimalno djelovanje i vrstu dodatnih mjera koje kreditne i financijske institucije moraju poduzeti kako bi se ublažili rizici pranja novca i financiranja terorizma u određenim trećim zemljama, SL L 125, 14. 5. 2019., str. 4.–10.

20 Uredba (EU) 2015/847 Europskoga parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. o informacijama koje su priložene prijenosu novčanih sredstava i o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) 1781/2006, SL L 141, 5. 6. 2015., str. 1.–18.

21 Uredba (EZ) br. 1889/2005 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2005. o kontrolama gotovine koja se unosi u Zajednicu ili iznosi iz Zajednice, SL L 309, 25. 11. 2005., poglavlje 19, vol. 3., str. 224.–227.

22 Eng. *Financial Action Task Force*, FATF (dalje: Preporuke FATF). Prema odredbi čl. 4. t. 34. ZSPNFT Preporuke FATF-a jesu međunarodni standardi o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma koje je izdala Skupina zemalja za financijsku uslugu, međudržavno tijelo osnovano sa zadaćom utvrđivanja standarda i promicanja učinkovite implementacije postavljanja standarda i promicanja učinkovite provedbe zakonskih, regulatornih i operativnih mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma na međunarodnoj razini.

23 Slično: Cindori, S. *Procjena stupnja rizika poreznih savjetnika u sustavu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 31(2010) 2, str. 809.–827., na str. 811.

podjela i dr.), javni bilježnik obavlja pojedine poslove neposredno prije upisa u sudski registar. Prema Smjernicama FATF-a, za pravne je praktičare značajno i sudjelovanje javnih bilježnika diljem Europe u poslovima sastavljanja i pregledavanja dokumentacije prilikom prijenosa dionica ili kupovine udjela u tvrtkama. U takvim situacijama osobe koje se bave kriminalnim djelovanjem krivotvorenjem računovodstvenih izvadata prikrivaju stvarnu vrijednost tvrtke, najčešće je umanjujući kako bi zameli trag novca. Premda u tijeku obavljanja radnji javni bilježnik nije dužan procjenjivati stvarnu vrijednost tvrtke, moguće je da prilikom razmatranja dokumentacije zamijeti nepodudarnosti i nelogičnosti u procjeni njezine vrijednosti.²⁴

Tako, javni je bilježnik ovlašten preuzeti na čuvanje gotov novac, mjenice, čekove, javne obveznice i druge vrijednosne papire i dragocjenosti. Javnobilježničko polaganje novca na poseban račun kod banke ili druge financijske organizacije također može poslužiti kako bi se privremeno zameo trag ili prikrilo stvarno porijeklo novca u određenim situacijama (arg. ex članak 110. stavak 1. ZJB-a).

Očigledno, profesionalne djelatnosti, uključujući javne bilježnike, obuhvaćaju širok krug pravnih usluga koje se pružaju strankama, a od interesa su za kriminalne skupine koje se bave pranjem novca. Istodobno, između nacionalnih sustava postoje značajne razlike u pogledu osoba kojima je povjereno njihovo pružanje. Ono što im je zajedničko jest prikladnost usluga koje pružaju za manipulaciju u svrhu prikrivanja porijekla protupravno stečenog novca, osobito u prvoj fazi, tzv. fazi stavljanja/ulaganja.²⁵ Imajući na umu da bi se određena količina na taj način „oprano“ novca kasnije mogla prelići u bankarski sustav ili investicijske fondove, prepoznavanje potrebe osnaživanja profesionalnih djelatnosti u borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma afirmiralo ih je kao svojevrsne *gatekeepere*²⁶ ili čuvare na prvoj liniji obrane sustava od takvoga postupanja.²⁷

Prema odredbama ZSPNFT-a, javni je bilježnik obveznik provođenja mjera, radnji i postupaka za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma bez obzira na to djeluje li u ime svoje stranke ili za svoju stranku. Ta se obveza odnosi na bilo koju vrstu financijskih transakcija ili transakcija koje uključuju nekretnine ili pak pruža pomoć u

planiranju ili provođenju transakcije za svoju stranku u vezi s: 1) kupnjom ili prodajom nekretnina ili poslovnih subjekata; 2) upravljanjem novčanim sredstvima, vrijednosnim papirima ili drugom imovinom u vlasništvu stranke; 3) otvaranjem i upravljanjem bankovnih računa, štednih uloga ili računa za poslovanje s financijskim instrumentima; 4) prikupljanjem sredstava potrebnih za osnivanje, poslovanje ili upravljanje trgovačkim društvom; 5) osnivanjem, poslovanjem ili upravljanjem trustovima, trgovačkim društvima, zakladama ili sličnim pravnim uređenjima (arg. ex članak 9. stavak 1. i 2. točke 18.b ZSPNFT-a).

Prilikom obavljanja svojih poslova javni je bilježnik dužan suzdržati se od obavljanja sumnjive transakcije te obavijestiti Ured o sumnjivoj transakciji, sredstvima i osobama kao i o roku za njezino poduzimanje (arg. ex članak 56. stavak 1. i 2. u vezi s člankom 57. stavkom 1. ZSPNFT-a).

Iznimno, prema članku 58. stavku 1. ZSPNFT-a javni bilježnik nije dužan obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma o sumnjivoj transakciji niti osobama, ako podatke dobije od stranke ili prikupi o stranci tijekom utvrđivanja pravnoga položaja stranke ili prilikom zastupanja stranke u vezi sa sudskim postupkom, što uključuje savjetovanje za predlaganje ili izbjegavanje sudskih postupaka, bez obzira na to jesu li podatci dobiveni ili prikupljeni prije, tijekom ili nakon završenoga sudskog postupka. Čak i ako Ured zahtjeva dostavu podataka za neprijavljenu sumnjivu transakciju, u skladu s člankom 113. ZSPNFT-a, dostatno je da javni bilježnik najkasnije u roku od tri dana od primitka zahtjeva pisanim putem dostavi obrazloženje razloga zbog kojih nije postupio u skladu s upućenim zahtjevom (arg. ex članak 58. stavak 2. ZSPNFT-a).

Prema godišnjim izvještajima o radu Ureda za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma, od 2014. do 2018., od ukupno 80 obavijesti Uredu o sumnjivim transakcijama, javni bilježnici su podnijeli njih 39.²⁸ To je i najveći broj prijava jednog obveznika u tzv. DNFBP sektoru.²⁹ Za usporedbu, najmanji broj prijava podnijeli su posrednici u prometu nekretnina i trgovci umjetninama, i to po 1, zatim odvjetnici 9, porezni savjetnici 12, računovode 18, a revizori nisu podnijeli niti jednu obavijest.³⁰

24 FATF Guidance for a Risk-Based Approach for Legal Professionals, FATF, Paris, 2019., dostupno na: www.fatf-gafi.org/publications/documents/Guidance-RBA-legal-professionals.html (dalje: Smjernice FATF za pravne praktičare), str. 17.

25 Cindori, op. cit. (bilj. 23.), str. 814.

26 Kod Cindorije se spominje da u duhu engleskoga jezika se profesionalne djelatnosti u režimu suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma nazivaju *gatekeeperima*, što slikovito opisuje njihov položaj i ulogu.

27 Cindori, op. cit. (bilj. 23.), str. 813.

28 15 u 2014., 11 u 2015., 5 u 2016. godini te po 4 u 2017. i 2018.

29 Skraćenica DNFBP na engl. jeziku označava „Designated Non-financial Businesses and Professions“, odnosno u prijevodu na hrvatski jezik „profesionalne djelatnosti“ u skladu s člankom 4. točkom 28. ZSPNFT-a.

30 Rezultati nadzora Financijskog inspektorata u DNFBP sektoru koji uključuje procjenu usklađenosti internih politika i procedura obveznika o obavješćivanju Ureda, vođenja evidencija u skladu sa zakonskom regulativom te postupke utvrđivanja politički izloženih osoba rezultirali su u podnošenju 5 optužnih prijedloga. U jednom slučaju obveznik nije vodio propisane evidencije, u tri

Javni je bilježnik dužan svaki put kada stranka od njega zatraži savjet u vezi s pranjem novca ili financiranjem terorizma o tome obavijestiti Ured najkasnije sljedeći radni dan od dana kada je stranka od njega tražila takav savjet (arg. ex članak 57. stavak 3. ZSPNFT-a). Iz ovoga nije posve jasno bi li savjetovanje za izbjegavanje sudskih postupaka u vezi s pranjem novca ili financiranjem terorizma bilo obuhvaćeno iznimkom koja izuzima odvjetnike i javne bilježnike od obveze obavještanja Ureda za suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma.

Kako bi prepoznao, procijenio, razumio i smanjio rizike od pranja novca i financiranja terorizma, javni je bilježnik kao obveznik u skladu s odredbom člankom 12. stavkom 1. ZSPNFT-a dužan izraditi analizu rizika od pranja novca i financiranja terorizma. Činitelji koje pri tome uzima u obzir su: a) stranke; b) države ili geografska područja; c) proizvodi, usluge ili transakcije i d) kanali dostave. Novelom ZSPNFT-a detaljnije je uređena procjena rizika koju provode obveznici za svoje stranke, prilikom provođenja mjera dubinske analize, a koja uključuje procjenu rizika povezanu s geografskim područjem te s proizvodima, uslugama, transakcijama i kanalima koji se koriste za isporuku tih proizvoda i usluga (arg. ex članak 14. ZSPNFT).

Kao jedan od većih izazova koji se javlja u praksi je problem utvrđivanja stvarnog vlasnika stranke za koju se obavlja transakcija. Nerijetko ga se u praksi ne prepoznaje i ne identificira bez poteškoća. Na europskoj razini to potvrđuje istraživanje provedeno za potrebe izrade Izvješća Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o procjeni rizika od pranja novca i financiranja terorizma koji utječu na unutarnje tržište i odnose se na prekogranične aktivnosti iz 2019.³¹ Isti problem uočen je i u praksi hrvatskih javnih bilježnika. Financijski je inspektorat od 2014. do 2018. obavio 96 supervizija javno-bilježničkih ureda i našao da su najčešće utvrđene nepravilnosti vezane za utvrđivanje stvarnog vlasnika te u manjoj mjeri provođenje dubinske analize, procjene rizika te vođenja evidencija.³²

U tom smislu uvođenje javnog pristupa registru stvarnih vlasnika pravnih subjekata omogućit će javnim bilježnicima uvid u podatke poput poda-

slučaja obveznici nisu koristili listu indikatora pri utvrđivanju razloga za sumnju na PN/FT i u jednom slučaju obveznik nije obavijestio Ured o postojanju sumnjive transakcije/osobe u propisanom roku. Kod svih obveznika kod kojih su utvrđene samo manje neusklađenosti s regulativom, one su ispravljene nakon što je nadzornik izdao mjeru pisanog upozorenja. *Nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma s Akcijskim planom za smanjenje identificiranih rizika*. 2020. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. Zagreb, str. 223., (dalje: Nacionalna procjena rizika).

31 *Izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o procjeni rizika od pranja novca i financiranja terorizma koji utječu na unutarnje tržište i odnose se na prekogranične aktivnosti*. COM(2019) 370 final, 24. 7. 2019., dalje: *Izvješće Komisije iz 2019.*

32 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 195.

taka o stvarnom vlasniku - fizičkoj osobi/fizičkim osobama konkretne pravne osobe (ime i prezime, država prebivališta, mjesec i godina rođenja, državljanstvo, podatci o prirodi i opsegu stvarnoga vlasništva) i spriječiti mogućnost zlorabe pravnih subjekata za prikrivanje identiteta stvarnih vlasnika kao počinitelja kaznenih djela pranja novca, uključujući porezne prijevare i financiranje terorizma (arg. ex članak 32. stavak 1. u vezi s člankom 34. stavkom 1. točkom 3. ZSPNFT-a).

Važnu novost predstavlja objava ažuriranog popisa istaknutih javnih dužnosti koji je primjenjiv na domaće i na inozemne politički izložene osobe, na mrežnim stranicama Ureda za suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma (arg. ex članak 46.a ZSPNFT-a).

Nedvojbeno je da će izmjene postojećega zakonodavnog okvira donijeti određena unaprjeđenja i olakšati postupanje javnih bilježnika kao obveznika mjera sukladno ZSPNFT-u. Istodobno, nije zanemarivo da bi način na koji su osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti dužne primjenjivati pravne propise iz područja suzbijanja novca i financiranja terorizma trebao bi biti prilagođen specifičnostima njihove službe, a s obzirom na njihov položaj i ulogu pružatelja pravnih usluga koje osiguravaju pristup pravosuđu, vladavinu prava i unaprjeđuju pravnu sigurnost.³³

Ipak, imajući na umu da je nacionalno zakonodavstvo iz područja suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma oblikovano mahom prema legislativi EU-a i Preporukama FATF-a, nije za očekivati da posve odgovara uređenju pojedinih profesija i službi u nacionalnom pravnom sustavu. U tom smislu, čini se pomalo jednostrana ocjena iz 2009., koju ponavljaju i Smjernice FATF-a za pravne praktičare u 2019. da su odvjetnici i javni bilježnici u svom radu sa strankama u boljem položaju za procjenu rizika i praćenje stranke, koje mora biti sveobuhvatno, nego banka koja u tu svrhu ima razrađeni automatski sustav, i to zbog boljeg znanja o stranci i njezinom poslovanju koje se izgrađuje tijekom njihova poslovnog odnosa.³⁴ Naime, javni bilježnici nedvojbeno postupaju s dužnom pažnjom u procjeni rizika i praćenja stranke. To je dovelo do najvećeg broja prijava unutar DNFBP sektora, kako je već navedeno. No pritom se gubi iz vida da upravo izgradnja odnosa povjerenja sa strankom za koju obavljaju određene usluge čini zahtjevnijom njihovu ulogu istražitelja njezina postupanja. Pritom, ulogu koju se nameće javnom bilježniku prilikom izvršavanja dužnosti obveznika, sukladno odredbi članka 9. ZSPNFT-a, prema

33 Slično Smjernice FATF za pravne praktičare, op. cit. (bilj. 24.), t. 18., str. 8.

34 Sektorske smjernice za odvjetnike i javne bilježnike, op. cit. (bilj. 17.), str. 12.

našem mišljenju nadilazi redovitu ulogu osobe od javnog povjerenja koja obavlja povjerenu joj javnu službu (arg. ex članak 1. u vezi s člankom 2. stavkom 2. i 3. ZJB-a). Štoviše, ona se uz osiguravanje formalnih uvjeta/zahitjeva prilikom sastavljanja javnobilježničkog akta (arg. ex članak 58. i 59. ZJB-a) nadograđuje obvezom utvrđivanja zakonitosti poduzetoga pravnog posla u vezi kojega se taj akt sastavlja. Problem ovdje predstavlja razina dostupnosti podataka na temelju kojih javni bilježnik može izvršiti takvu procjenu, pa čak i ovlasti da inzistira na njihovom potpunom razotkrivanju. Također, neovisno o postavljenom okviru koji uključuje pokazatelje pomoću kojih se javni bilježnik treba ravnati prilikom procjene, još uvijek ostaje značajan prostor za subjektivnu procjenu javnog bilježnika o tome je li u konkretnoj situaciji riječ o prijevartnom postupanju i pokušaju pranja novca i/ili financiranja terorizma, o čemu će biti više govora u nastavku.³⁵ Tom su aspektu postupanja stoga upućeni i prigovori struke koji se sastoje u tomu da je u temeljima javnobilježničke službe uobičajavanje ugovorne autonomije stranaka u legalnu formu, ali ne i njezino potpuno dokidanje, zbog često subjektivne dvojbe da je riječ o sumnjivoj transakciji.³⁶

Za odgovarajuće je tumačenje i primjenu ZSPNFT-a i podređenih propisa u svjetlu osobitosti javnobilježničke službe stoga od osobitog značaja donošenje sektorskih smjernica. Potrebu ažuriranja i donošenja nove smjernice, uključujući smjernice za javne bilježnike, radi uklanjanja ranjivosti u DNFBP sektorima uočila je i radna skupina za izradu Nacionalne procjene rizika te je za očekivati da će u narednom razdoblju biti prioritet, neovisno što je ZSPNFT postavio njezino donošenje kao fakultativno.³⁷ Prazninu je u međuvremenu moguće nadomjestiti konzultacijama sa Smjernicama FATF-a za pravne praktičare i tako ukloniti moguće nedoumice koje se javljaju prilikom interpretacije propisa i postupanja u praksi.

Sukladno Smjernicama FATF-a za pravne praktičare, javni bilježnici bi trebali *prilikom* uspostavljanja poslovnog odnosa sa strankom obaviti procjenu rizika.³⁸ Riječ je o početnom određivanju, odnosno procjeni rizika koju Sektorske smjernice za odvjetnike i javne bilježnike sugeriraju da se obavlja *prije* uspostavljanja poslovnog odnosa ili *prije* provođenja transakcije.³⁹ Za usporedbu, ZSPNFT na isti

način kao i Smjernice FATF-a za pravne praktičare sugerira procjenu rizika pojedinoga poslovnog odnosa pri provođenju mjera dubinske analize koja se obavlja *prilikom* uspostavljanja poslovnog odnosa sa strankom (arg. ex članak 14. stavak 1. u vezi s člankom 16. stavkom 1. točkom 1. ZSPNFT-a). Potonja terminologija životnija je i bolje odgovara naravi obveze koju se nameće jer vodi računa da je procjenu rizika poslovnog odnosa moguće provoditi *prilikom* njegova uspostavljanja, a ne prije negoli je uspostavljen. Nadalje, Smjernice FATF-a za pravne praktičare preciziraju kojim bi se dokumentima javni bilježnik mogao voditi prilikom procjene rizika. To je dobrodošla novost u odnosu na pristup Sektorskih smjernica za odvjetnike i javne bilježnike koje su samo u osnovnim crtama navodile korake kako ih je za procjenu rizika predvidio ZSPNFT, ne donoseći objašnjenja niti dodatnu uputu. Smjernice FATF-a za pravne praktičare tako predlažu konzultiranje Rezultata Nacionalne procjene rizika, Nadnacionalne procjene rizika, sektorskih izvješća koja izrađuju nadležna tijela o rizicima pranja novca i financiranja terorizma iminentnima u pojedinim sektorima, izvješća o rizicima područja na kojemu je sjedište profesionalne djelatnosti i svakog drugog dokumenta koji donosi informacije od značaja za procjenu rizika u konkretnom slučaju. Predlaže se i redovito praćenje javno dostupnih medija, uključujući novinske članke koji nerijetko donose informacije koje mogu biti važne za procjenu rizika u konkretnom poslovnom odnosu. Također, ističe se nužnost konzultiranja Smjernica FATF o pokazateljima i činiteljima rizika.⁴⁰ Mogućnost praćenja smjernica koje je izradio FATF podrazumijeva funkcionalan i prohodan sustav obavješćavanja pravnih praktičara, uključujući javne bilježnike, o rezultatima nacionalne procjene rizika, nadnacionalnim procjenama i drugim informacijama relevantnima za pojedini sektor, koji bi u hrvatskom sustavu trebao daljnja unaprjeđenja. Određeni doprinos u tom smislu predstavlja donošenje Nacionalne procjene rizika iz lipnja 2020. i donosi Akcijski plan s konkretnim mjerama unaprjeđivanja redovitog dostavljanja povratne informacije obveznicima vezano za prijavu sumnjivih transakcija, sredstava i osoba i prikupljanja te analize statističkih podataka i drugih informacija za nefinancijski sektor obveznika putem izrade i slanja upitnika obveznicima radi prikupljanja prijeko potrebnih informacija u svrhu procjene rizika, te vodećja baza podataka koje će se redovito ažurirati.⁴¹

Prilikom procjene rizika pranja novca i financiranja terorizma prema činiteljima koji se odnose na: a)

35 Notaries of Europe, The Fight Against Money Laundering, An International Combat, A European Challenge, Bruxelles, 2020., dostupno na: <https://www.notartel.it/notartel/contenuti/news/pdf-news/cnue-mook-aml-en-corrections.pdf>, (pristupljeno 5. 8. 2020.), str. 35.

36 Ibid, str. 36.

37 Nacionalna procjena rizika, op.cit. (bilj. 30.), str. 208.

38 Smjernice FATF za pravne praktičare, op. cit. (bilj. 24.), str. 27.

39 Sektorske smjernice za odvjetnike i javne bilježnike, op. cit. (bilj. 17.), str. 12.

40 Smjernice FATF za pravne praktičare, op.cit. (bilj. 24.), str. 27.

41 Akcijski plan za smanjenje identificiranih rizika od pranja novca i financiranja terorizma u: Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 247.

stranke, b) države ili geografska područja, c) proizvode, usluge ili transakcije, bilo zasebno ili u kombinaciji nekoliko njih, za pravne praktičare, uključujući javne bilježnike bitno je da primjenjuju holistički pristup. Premda Smjernice FATF-a za pravne praktičare donose određene preporuke o načinu postupanja, njihova općenitost daje za zaključiti da će javni bilježnik ipak na kraju morati samostalno, na temelju vlastitog iskustva i znanja izvršiti procjenu u konkretnoj situaciji.⁴²

Tako se kao početni korak navodi da prilikom odluke hoće li prihvatiti izvršavanje određene usluge za stranku, pravni bi praktičar trebao najprije utvrditi: a) identitet stranke, vlasnika stranke i osobe kojoj „stvarno“ namijenjena transakcija. Ako se ocijeni potrebnim za dubinsku analizu, javni bilježnik trebao bi prikupiti informacije o izvoru sredstava, odnosno imovine stranke, njezinim vlasnicima te svrsi transakcije koju se ima obaviti, a zatim: b) procijeniti razumije li prirodu usluge koju bi trebao pružiti stranci, odnosno potencijalni način na koji bi pružanje takve usluge moglo pridonijeti pranju nova i financiranju terorizma. Ako potonje nije u stanju procijeniti, onda bi trebao odbiti obavljanje transakcije, odnosno uspostavljanje poslovnog odnosa (na to je i ovlašten sukladno članku 19. ZSPNFT-a). Nadalje, nužno je da javni bilježnik c) može razumjeti komercijalnu ili personalnu osnovu poduzetoga pravnog posla, koja bi trebala biti utemeljena i razumna i d) vodi računa o pokazateljima koji upućuju na osnovanost sumnje na pranje novca i financiranje terorizma. Korisno je dokumentirati poduzete korake kako bi se bolje stekao uvid u konačnu situaciju i obavila procjena potrebe za poduzimanjem daljnjih koraka u smislu obavještanja Ureda za suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma. Unatoč svim tim preporukama za postupanje, Smjernice FATF-a za pravne praktičare zaključno upozoravaju da čak i uz praćenje navedenih koraka, uvažavanje propisanih činitelja procjene rizika i pravilnog provođenja dubinske analize, pravnom praktičaru može promaknuti protupravno postupanje stranke jer nije uzeo u obzir pokazatelja izvan referentne liste.^{43, 44} To u konačnici potvrđuje tezu o potrebi krajnje individualiziranog pristupa javnog bilježnika svakoj stranici i poslovnom odnosu, čak i nužnost postupanja izvan granica predviđenih zakonodavnim okvirom.

42 Smjernice FATF za pravne praktičare, op. cit. (bilj. 24.), str. 28.

43 Osnovna lista indikatora je Dodatak 1. Sektorskih smjernica za odvjetnike i javne bilježnike.

44 Smjernice FATF za pravne praktičare, op. cit. (bilj. 24.), str. 41.

4. RANJIVOST JAVNOBILJEŽNIČKE SLUŽBE PRILIKOM OBAVLJANJA SLUŽBE PREMA AKTIVNOSTIMA PRANJA NOVCA I FINANCIRANJA TERORIZMA

U usporedbi s ostalim profesionalnim djelatnostima, veličina se sektora javnih bilježnika s ukupnim godišnjim prihodima sektora 443 - 504 mil. kuna (2014.-2018.) i s obzirom na broj subjekata procjenjuje kao „mala“.⁴⁵

U Republici Hrvatskoj nacionalna ranjivost na pranje novca ukupno je ocijenjena kao srednje niska (0,37). Ocjena nacionalne ranjivosti rezultat je kombinacije procjene sposobnosti za odupiranje rizicima na nacionalnoj razini – srednje visoka (0,72) i ukupne sektorske ranjivosti – srednja (0,45). U odnosu na ranjivost nefinancijskih institucija, ocjena je također - srednja (0,47), s obzirom na to da je i izloženost sektora prijetnji srednja.⁴⁶

Preneseno u brojke, od 2014. do 2018. ukupno je bilo 4741 obavijesti obveznika o sumnjivim transakcijama, osobama i sredstvima. Podijeljeno među obveznike, najviše je prijava banaka 4010, odnosno 84,58 %, ostalih financijskih institucija 640, odnosno 13,50 %, a profesionalnih djelatnosti 91, odnosno 1,92 %.⁴⁷

Prema ocjeni radne skupine za izradu Nacionalne provjere rizika, najveća područja ranjivosti poslovnih aktivnosti sektora DNFBP u pogledu pranja novca i financiranja terorizma odgovaraju nalazima Nadnacionalne procjene rizika Europske komisije. U tom kontekstu, najranjivijim poslovima pravnih profesionalaca, uključivo javnih bilježnika, ocijenjeni su poslovi osnivanja/upravljanja trgovačkim društvima i trustovima, kupoprodaje nekretnina, kupnje ili prodaje poslovnih subjekata i zloupotrebe računa klijenta. Pravni stručnjaci mogu biti uključeni u sheme pranja novca stvaranjem ne-transparentnih struktura vlasništva. Stvaranje takvih struktura koje često djeluju u više jurisdikcija, uključujući *offshore* centre, složeno je i zahtijeva regulatorne usluge i posebna znanja profesionalaca.⁴⁸

Sukladno podatcima koje je Financijski inspektorat prikupio na uzorku od 280 javnih bilježnika (od ukupno njih 330 u RH), u rizičnije poslove koje obavljaju javni bilježnici za svoje stranke su: pružanje pomoći u planiranju i provođenju transakcija u vezi s osnivanjem, poslovanjem ili upravljanjem trustovima, trgovačkim društvima, zakladama ili sličnim pravnim uređenjima (84 % obveznika), obavljanjem transakcija koje uključuju nekretnine u ime svoje stranke ili za svoju stranku (80 % obveznika), kupnjom ili pro-

45 Nacionalna procjena rizika, op.cit. (bilj. 30.), str. 193.

46 Nacionalna procjena rizika, op.cit. (bilj. 30.), str. 21.

47 Nacionalna procjena rizika, op.cit. (bilj. 30.), str. 29.

48 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 193.

dajom poslovnih subjekata (77 % obveznika), obavljanjem financijskih transakcija u ime svoje stranke ili za svoju stranku (48 % obveznika), kupnjom ili prodajom nekretnina (43 % obveznika). Javni bilježnici mogu otvoriti račune preko kojih obavljaju transakcije za svoje klijente (83 % obveznika izjavilo je da imaju poseban depozitni račun za upravljanje novčanim sredstvima stranaka). Plaćanja u gotovini u sektoru uglavnom se odnose na naknade koje fizičke osobe plaćaju javnim bilježnicima.⁴⁹

Prema prikupljenim podacima, 82 % javnih bilježnika posluje s nerezidentima iz EU-a, 10 % posluje s nerezidentima iz *off-shore* područja, 67 % s nerezidentima iz trećih država, 12 % s neprofitnim organizacijama, 2 % sa strankama s netransparentnom vlasničkom strukturom te 2 % s politički izloženim osobama. S obzirom na profil klijenata u sektoru javnih bilježnika, sektor je procijenjen kao "srednje rizičan".⁵⁰

Za usporedbu, na nadnacionalnoj razini procjena rizika je nešto drukčija. Izvješće Komisije iz 2019. uočilo je temeljne rizike koji se javljaju na unutrašnjem tržištu kao i ranjivosti pojedinih sektora u odnosu na pranje novca i financiranja terorizma. Rizik kojemu su izložene profesionalne djelatnosti procjenjuje se kao „značajan“ i „vrlo značajan“.⁵¹

Izvješće Komisije iz 2019. stoga donosi preporuke mjera koje bi trebalo usvojiti kako bi se umanjilo ili uklonilo rizike kojima su izloženi sudionici pravnog prometa na unutrašnjem tržištu, uključujući javne bilježnike i ostale profesionalne djelatnosti koje obavljaju odvjetnici, računovode, revizori i porezni savjetnici.⁵²

Kao jedan od značajnijih problema ističe se razgraničenje informacija koju mogu razotkriti javni bilježnici, odvjetnici i ostali stručnjaci koji obavljaju profesionalne djelatnosti od onih u odnosu na koje imaju obveza čuvanja povjerljivosti. Riječ je o standardu zajamčenom nacionalnim propisima, konkretno odredbom članka 29. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske⁵³ i praksom Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u pogledu primjene članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵⁴ te Suda pravde EU-a i članka 47. Povelje EU-a o temeljnim pravima.⁵⁵

Naime, nije rijetko da se u obavljaju svoje djelatnosti javni bilježnici susreću sa situacijama u kojima, uz obvezu čuvanja povjerljivih informacija, provode određene aktivnosti za koje može biti dvojbena jesu li tom obvezom obuhvaćene.⁵⁶ Prema shvaćanjima regulatornih tijela, zakonodavni okvir i priroda službe pretpostavljaju da javni bilježnici neće dobrovoljno, odnosno znajući, sudjelovati u aktivnostima pranja novca i financiranja terorizma. Usto od značaja je okolnost da je riječ o javnoj službi koja uživa javno povjerenje, zbog čega bi obveze prema stranci bile tek od podređenog značenja.⁵⁷

Primijenjeno na zakonodavni okvir koji regulira javnobilježničku službu u RH, može se zaključiti da obveza javnih bilježnika na čuvanja povjerljivih informacija, kako je predviđena posebnim propisima, ne bi trebala nepovoljno utjecati niti dovesti u pitanje poštivanje pravila predviđenih hrvatskim zakonodavstvom o obavještavanju i dostavljanju podataka, informacija i dokumentacije Uredu za sprječavanje pranja novca o transakcijama, sredstvima i osobama (arg. članak 11. stavak 2. točka 8. ZSPNFT-a). U skladu s člankom 37. stavkom 1. ZJB-a, javni je bilježnik dužan čuvati kao tajnu ono za što je saznao u obavljanju svoje službe, osim ako iz zakona, volje stranaka ili sadržaja pravnog posla ne proizlazi nešto drugo. Na sličan je način točkom 29. Kodeksa javnobilježničke etike predviđeno da je javni bilježnik dužan u zakonskim okvirima čuvati kao tajnu sve podatke i informacije koje u obavljanju posla sazna.⁵⁸ Ne smije protiv stranke zloupotrebjavati saznanja koja u obavljanju službe sazna. Kodeks javnobilježničke etike, dopunjen prijevodom Načela notarske etike Međunarodne unije latinskog notarijata na hrvatski jezik, također naglašava (8.1.) da se notari moraju pridržavati profesionalne dužnosti povjerenja kako unutar službe i usluga koje pružaju tako i izvan njih. Također, imaju obvezu na jednak način osigurati poštivanje ovog načela i od strane svojih uposlenika i suradnika. Usto notari nisu obvezani profesionalnom dužnošću povjerenja koja je samo rezultat njihove obveze djelovanja uz suglasnost bilo koje javne vlasti s kojom su u kontaktu, temeljem posebnog propisa ili naredbom sudbenoga ili administrativnog tijela, osobito uključujući tijela vlasti koji nadgledaju valjanost trgovačkih transakcija (8.2.). Prema odredbi članka 37. stavka 5. ZJB-a javni bilježnik ne smije podnositi prijave protiv stranaka u povodu zatraženoga pravnog mišljenja ili postavljenog zahtjeva za poduzimanje službenih radnji, a niti bilo kojemu tijelu vlasti dostavljati primjerke svojih isprava bez njihova pisana zahtjeva

49 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 194.

50 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 194.

51 Izvješće Komisije iz 2019. godine, op.cit. (bilj. 31.), t. 2.1.3.

52 Ibid.

53 Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10. i 5/14.; dalje: Ustav.

54 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN MU 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06. i 2/10.; dalje: EKLJP.

55 Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL C 202/389, 7. 6. 2016. Vidi presudu Suda pravde EU C-305/05. *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v Conseil des ministres*, ECLI:EU:C:2007:383.

56 Izvješće Komisije iz 2019., op.cit. (bilj. 31.), fusnota 15.

57 FATF Report Money Laundering and Terrorist Financing Vulnerabilities of Legal Professions, FATF, Paris, 2013., str. 17. (dalje: FATF Izvješće iz 2013.).

58 Kodeks javnobilježničke etike, Narodne novine broj 55/11.

za dostavu pojedinačne i jasno određene javnobilježničke isprave.

Prema Međunarodnim standardima o sprječavanju novca i financiranju terorizma, odnosno Preporukama FATF-a iz 2019., na svakoj je državi da odredi što bi bilo obuhvaćeno obvezom čuvanja tajne, odnosno povjerljivih informacija. Za primjer se navodi da bi bila riječ o informacijama koje su osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti, uključujući javne bilježnike stekli prilikom: a) utvrđivanja pravnog položaja svoje stranke, ili b) prilikom zastupanja stranke u građanskim i upravnim postupcima, arbitraži ili mirenju.⁵⁹

U tom smislu, hrvatski je zakonodavac također vodio računa da, s obzirom na dužnosti koje za javnog bilježnika proizlaze iz članka 9. stavka 2. točke 18. ZSPNFT-a, predvidi iznimke kada to javni bilježnik nije dužan učiniti. Ipak, članak 58. stavak 1. ZSPNFT-a znatno uže postavlja iznimku od obveze obavještanja Ureda o sumnjivim transakcijama, odnosno obvezu čuvanja tajne ili povjerljivih informacija. Povlasticom su tako sukladno toj odredbi obuhvaćene samo informacije prilikom zastupanja stranke u vezi sa *sudskim postupkom*. Iz toga proizlazi da u odnosu na informacije koje su prikupljene u vezi sa zastupanjem u izvansudskim postupcima (uključujući arbitražu i mirenje), nije predviđena iznimka od obavještanja Ureda. Istodobno, Nacionalna procjena rizika proširuje tumačenje članka 58. stavka 1. ZSPNFT-a navodeći da je za subjekte koji obavljaju profesionalne djelatnosti Zakonom propisana iznimka kod obveze izvještanja o sumnjivim transakcijama, sredstvima i osobama u odnosu na podatke prikupljene pri utvrđivanju pravnog položaja stranke i zastupanju stranke u vezi sa *sudskim, arbitražnim ili ovršnim postupkom*.⁶⁰ Istodobno, s obzirom na to da nije navedena osnova iz koje bi takvo prošireno tumačenje proizlazilo, nejasno je u čemu su autori Nacionalne procjene rizika pronašli uporište svoga stajališta. Za ovo bi pitanje, s obzirom na uočene razlike u tumačenju stoga bilo pogodno zatražiti donošenje smjernice nadzornog tijela, kako je to predviđeno člankom 88. stavkom 2. ZSPNFT-a. U tom bi se smislu uklonio i prigovor Komisije da nisu uvijek jasni kriteriji prema kojima se u nacionalnim sustavima javne bilježnike u određenim situacijama oslobada obveze čuvanja povjerljivih informacija.⁶¹

Smjernice FATF-a za pravne praktičare donose i objašnjenje vezano uz one informacije koje javni

bilježnik kao obveznik, a vodeći računa o eventualnim iznimkama, dostavi nadležnom tijelu u obavijesti. Po njima, unatoč tomu što postoji obveza čuvanja tajnosti informacija, obavještanje nadležnog tijela o sumnji na pranje novca ne predstavlja kršenje takve obveze jer informacija ostaje tajna, unatoč tomu što je proslijeđena.⁶² Isto je predviđeno i ZSPNFT-om, o čemu će više riječi biti poslije u ovome radu.

Nadalje, za postupanje javnog bilježnika važan je pristup Preporuka FATF-a iz 2019. prema postupanju odvjetnika, javnog bilježnika ili druge osobe koja obavlja profesionalnu djelatnost koje je usmjereno na odvratanje stranke od protupravnog postupanja. Iz tih preporuka proizlazi da se takvo postupanje ne treba smatrati „dojavom“, odnosno upozoravanjem stranke da će se o njezinim aktivnostima obavijestiti nadležno tijelo, kod nas konkretno Ured za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma.⁶³ Smisao ovako popustljivog pristupa vjerojatno se nalazi u prirodi odnosa između osobe koja obavlja profesionalnu djelatnost i stranke koja ju je angažirala za određeni pravni posao s jedne strane te učinka preventivnog djelovanja koje bi njezino postupanje moglo imati u odnosu na namjeravanu aktivnost stranke s druge strane.

Konačno, europsko zakonodavstvo predviđa mogućnost da u državama članicama nadzorna tijela zaprimaju izvještaje o sumnjivim transakcijama od obveznika te ih bez odgode dostavljaju financijsko-obavještajnoj jedinici, ne ulazeći pri tome u sadržaj izvještaja. Istraživanje za potrebe izrade Izvješća Komisije iz 2019. pokazalo je da osobe koje obavljaju profesionalnu djelatnost i nadzorna tijela u pojedinim državama članicama ne prijavljuju velik broj transakcija. To je pobudilo sumnju u pravilnost prepoznavanja i prijavljivanja sumnjivih transakcija kao i bojazan da nadzorna tijela ne osiguravaju sistematičnu dostavu izvještaja o sumnjivim transakcijama.⁶⁴

Prema podatcima iz Izvješća za 2018. Ureda za sprječavanje novca i financiranje terorizma, javni su bilježnici podjednako tijekom 2017. i 2018. obavijestili Ured o 4 sumnjive transakcije pranja novca. U 2017. godini javni bilježnici su bili jedini prijavitelji sumnje na pranje novca, a uz 12 prijava društava za porezno savjetništvo i 12 prijava vanjskog računovode u 2018. pridonijeli su ukupnoj prijavi 28 sumnji na pranje novca. Ako se uspoređi ukupan broj obveznika koji obavljaju profesionalne djelatnosti, koje uz navedene prijavitelje čine još revizorska društva, samostalni revizori, porezni savjetnici, odvjetnici i odvjetnička društva i broj

59 FATF (2012-2019), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation; FATF Recommendations, FATF, Paris, France, 2019., str. 85. (dalje: FATF preporuke iz 2019. godine).

60 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 30.), str. 223.

61 Izvješće Komisije iz 2019. godine, op. cit. (bilj. 31.), fusnota 15.

62 Smjernice FATF za pravne praktičare, op. cit. (bilj. 24.), str. 12.

63 FATF Preporuke iz 2019. godine, op. cit. (bilj. 59.), str. 85.

64 Izvješće Komisije iz 2019. godine, op. cit. (bilj. 31.), t. 2.1.3.

upućenih obavijesti Uredu za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma, ne bi bilo opravdano uzeti da javni bilježnici imaju poteškoća u prepoznavanju i prijavljivanju sumnjivih transakcija.⁶⁵

Prema Izvješću Komisije iz 2019. značajan rizik pojavljuje se još u prometu nekretnina gdje sudjeluje veći broj osoba koje obavljaju profesionalnu djelatnost (odvjetnici, javni bilježnici, kreditne institucije). Osobito se pri tome problematizira praksa izdavanja fiktivnih kupoprodajnih računa i podizanje fiktivnih kredita pomoću krivotvorene dokumentacije, a kako bi se prikrilo stvarno porijeklo novca stečenog različitim protupravnim djelatnostima.⁶⁶

5. USPOREDBENO PRAVNI PRIKAZ

Pranje novca prisutno je i u najrazvijenijim državama svijeta. O načinu na koji se neke od njih nose s tim problemom bit će riječi u nastavku. U tom smislu, ukratko će biti prikazani zakonodavni modeli triju europskih država: Velike Britanije, Švicarske i Njemačke. Sustav Velike Britanije bit će prikazan kao reprezentant angloameričke pravne tradicije, dok će švicarski i njemački model, kao predstavnici europske kontinentalne kaznenopravne tradicije, biti obradeni zbog utjecaja koji ta dva pravna sustava imaju na hrvatsko kazneno pravo.⁶⁷

5. 1. Britanski model

U Velikoj Britaniji pravni okvir u koji je smješteno pitanje pranja novca (tzv. *anti – money laundering regime*, *AML*) čine tri propisa. Najvažniji od njih je *Proceeds of Crime Act* iz 2002. (u daljnjem tekstu *PoCA*). Daljnji propis je *Money Laundering Regulations* iz 2003. (dalje *MLRs*). Osim navedenog, postoje još i relevantne smjernice „vladinih i industrijskih savjetodavnih tijela“ (*government and industry advisory bodies*) koje moraju odobriti nadležna ministarstva.

Kaznenopravni aspekt pranja novca reguliran je prvo spomenutim propisom, *PoCA*, u čijem sedmom djelu je koncipirano kazneno djelo pranja novca. Temeljni oblik toga kaznenog djela obuhvaća tri modaliteta:

- skrivanje imovine stečene kaznenim djelom (*concealing criminal property*)
- stupanje u dogovore u vezi s pranjem novca (*entering into money laundering arrangements*) i

-stjecanje, korištenje ili posjedovanje imovine stečene kaznenim djelom (*acquiring, using or possessing criminal property*).

Usto prema izričitoj zakonskoj odredbi kažnjiv je i pokušaj (*attempt*), dogovor (*conspiracy*) i poticanje (*incitement*) na jednu od opisanih radnji. Jednako tako, kažnjivi su i pomaganje (*aiding*), sudjelovanje (*abetting*), savjetovanje (*counseling*) te posredovanje (*procuring*) u počinjenju takvih radnji. Također, kažnjavaju se i svi oblici neprijavlivanja sumnjivih aktivnosti koje upućuje na pranje novca, ali uz dodatni uvjet da je odgovorna osoba znala ili imala razboritog razloga sumnjati da je druga osoba uključena u pranje novca. Dužnost prijavljivanja obuhvaća identitet osobe koja se bavi pranjem novca, porijeklo oprane imovine, razloge iz kojih se sumnja na pranje novca i sve pojedinačne transakcije s određenim detaljima vezanim uz protustranku. Te obveze još dodatno proširuje drugospomenuti *MLRs* kada su u pitanju poslovi određenih, posebno reguliranih sektora.⁶⁸ Naposljetku, *PoCA* predviđa i kažnjivost odavanja podataka koji mogu dovesti do pokretanja istrage za pranje novca (*tipping off*).

Što se tiče navedena tri osnovna oblika ovog kaznenog djela, *PoCA* predviđa i tri odgovarajuća oblika obrane koji se mogu koristiti. Za osnovne oblike zapriječena je zatvorska kazna u trajanju od četrnaest godina i/ili novčana kazna. Iz toga se vidi da je britansko zakonodavstvo okarakteriziralo pranje novca kao teško kazneno djelo. Ostali spomenuti oblici kažnjavaju se znatno blaže.

U Velikoj Britaniji postoje i određena državna tijela u čijoj je nadležnosti rad na suzbijanju pranja novca. Najvažnije takvo tijelo je *Serious and Organised Crime Agency* (u daljnjem tekstu: *SOCA*), koja djeluje od travnja 2006. godine. *SOCA* je vrsta obavještajne agencije koja ima dužnost koordinirati rad na prikupljanju, uspoređivanju, analizi i razglašavanju obavijesti. Ona također pruža vrijedne podatke, obavijesti i smjernice svojim krajnjim korisnicima. *SOCA* nije jedina organizacija koja istražuje aktivnosti koje ukazuju na potencijalno pranje novca. Osim nje, istrage u svezi s pranjem novca mogu još voditi i carinski službenici, policijski službenici i tzv. Agencija za utjerivanje imovine (engl. *Assets Recovery Agency*, *ARA*). Te službe imaju na raspolaganju različite mogućnosti istraživanja koje detaljno regulira *PoCA*. Tako je moguće, primjerice, tražiti od Krunskog suda izdavanje naloga za pretragu i zapljenu (*search and seizure warrant*), kojim se omogućuje istražiteljima da traže i zapljene sve podatke i materijale koji mogu biti od važnosti za istragu. Još jedno takvo djelotvorno

65 Godišnje Izvješće Ureda/2018., op.cit. (bilj. 12.), str. 31.

66 Izvješće Komisije iz 2019. godine, op.cit. (bilj. 31.), t. 2.1.3.

67 Usporedbeni prikaz u cijelosti je temeljen na istraživanju Preller, Comparing AML legislation of the UK, Switzerland and Germany, *Journal of Money Laundering Control*, 3/2008, str. 234. – 250.

68 O tome detaljnije u ibid.

sredstvo je i nalog za predočenjem (*production order*), kojim se osobi nalaže da dopusti pristup ili predoči relevantne materijale koje posjeduje i kontrolira, i to u kratkom roku od najviše tjedan dana od dana izdavanja naloga.

5. 2. Švicarski model

Švicarska se regulativa zasniva na Kaznenom zakonu iz 1937., Zakonu o pranju novca iz 1997. te Uredbi o Uredu za prijave slučajeva pranja novca iz 2004. godine. Švicarski Kazneni zakon definira pranje novca kao svaku radnju kojom netko:

- prikriva porijeklo
- sprječava otkrivanje ili
- konfiskaciju imovine koja potječe od kaznenog djela.

Za uspostavu kaznene odgovornosti traži se da je osoba znala ili sumnjala ili imala razboritog razloga sumnjati da imovina potječe iz kaznenog djela. U usporedbi s britanskim rješenjem, švicarska je odredba znatno manje precizna, a to je i u skladu s kontinentalnom pravnom tradicijom koja, za razliku od angloameričke, izbjegava kazuističku metodu. Nisu predviđene niti posebne vrste obrane.

Sličnosti s britanskim pravom ogledaju se u tome da je i u Švicarskoj predviđeno kažnjavanje za pranje novca bez obzira na to je li počinitelj također počinio i kazneno djelo iz kojeg novac potječe. Jednako tako, prethodno kazneno djelo može biti počinjeno i u inozemstvu. Tada se jedino traži da je ono kažnjivo po pravu zemlje u kojoj je počinjeno. Nehajno se pranje novca ne kažnjava jer se smatra da bi imalo negativan učinak na zaposlenike koji su dužni pružiti informacije o dokazima u konkretnim slučajevima. To također odgovara britanskom modelu.

Možda najveća razlika je u važnosti koju švicarski zakonodavac pridaje pranju novca. Naime, u Velikoj Britaniji za to kazneno djelo predviđena je stroga zatvorska kazna od čak petnaest godina. Za razliku od toga, švicarski pristup je znatno blaži te je najveća moguća zatvorska kazna pet godina ili novčana kazna. To se može protumačiti tako da švicarski zakonodavac nije u ovom kaznenom djelu prepoznao jednaku opasnost kao britanski. Nadalje, švicarski Kazneni zakon ne predviđa kažnjivost za propuštanje prijavljivanja od strane financijskih posrednika, ali predviđa kažnjivost u slučaju izostanka točne identifikacije njihovih klijenata. Sukladno Kaznenom zakonu, svaki zaposlenik u financijskom sektoru koji postupa u svojstvu financijskog posrednika i, kao takav, prima, polaže, ulaže ili na drugi način prometuje s imovinom, dužan je pravilno identificirati klijenta. U suprotnom,

on čini kazneno djelo zapriječeno kaznom zatvora u trajanju od godine dana. Financijski posrednici imaju *pravo* (ali ne i *dužnost!*) podnijeti prijavu, ako smatraju da je imovina njihovog klijenta stečena na nezakonit način. Takvo postupanje neće predstavljati kršenje bankarske tajne. Izostanak kažnjivosti neprijavljivanja nije iznenađujući, ako se uzme u obzir da je Švicarska poznata kao svjetsko bankarsko utočište. Sam postupak identifikacije detaljno je reguliran spomenutim Zakonom o pranju novca. Taj Zakon određuje i proceduru u slučaju da financijski savjetnik podnese prijavu. Tako je propisano da se prijava podnosi Uredu za prijave slučajeva pranja novca, koji automatski zamrzava spornu imovinu na rok od pet radnih dana, tijekom kojih mora provjeriti je li prijava osnovana.

Švicarci također imaju odgovarajuća državna tijela koja rade na otkrivanju i suzbijanju pojava pranja novca. Zakon o pranju novca sadrži odredbe o nadzornim agencijama i njihovu djelokrugu te ovlastima. Svaka poslovna djelatnost u financijskom sektoru stavljena je pod nadzor Državnog tijela za kontrolu pranja novca te još oko dvadesetak drugih specijaliziranih kontrolnih tijela. Ta kontrolna tijela imaju ovlast povući dozvolu za obavljanje poslovne djelatnosti. Ona su obvezna dati službeno očitovanje kad god sumnjaju na počinjeno pranje novca. Ipak, ta odredba je *lex imperfecta*, s obzirom na to da ne predviđa nikakve sankcije ako očitovanje izostane. Još jedno važno nadzorno tijelo je već spomenuti Ured za prijave slučajeva pranja novca. On je svojevrsan pandan britanskoj SOCA-i, ali se od nje razlikuje po tome što ima više karakter administrativnog, negoli policijsko-istražnog tijela. Ured je, zapravo, dio Švicarske savezne policije (FEDPOL) i u njegovoj je nadležnosti primanje i analiza izvještaja o sumnjivim aktivnostima u financijskom sektoru. Tako se stvara baza podataka koju Ured analizira i poduzima odgovarajuće mjere. Ima dužnost podnijeti kaznenu prijavu tijelima kaznenog progona u slučaju sumnje na pranje novca. Djelatnost Ureda detaljno je regulirana navedenom Uredbom iz 2004. Njome je definirana uloga Ureda kao tijela koje sačinjava redovita godišnja izvješća, podupire i pomaže tijela kaznenog progona u obavljanju njihove zadaće, obavještava financijske posrednike o novim trendovima na ovom području te aktivno sudjeluje u borbi protiv pranja novca. Ono što se navodi kao poseban problem u fazi istraživanja pranja novca je činjenica da se istrage vode uvijek na razini pojedinih kantona koji imaju različita pravila o načinu postupanja. To onemogućuje razvijanje jednoobraznih pravila istraživanja i dovodi do neujednačene prakse. Stoga se taj problem u težim slučajevima nastoji izbjeći tako što se istrage dodjeljuju posebnom odredu FEDPOL-a.

Zaključno, može se ustvrditi da je švicarski model ipak umjereniji od britanskog te da nije do kraja prepoznao težinu i društvenu opasnost pranja novca. U švicarskom zakonodavstvu očigledno postoje određene manjkavosti koje dijelom proizlaze iz naglašeno liberalnog režima, a dijelom su neizbježna posljedica kantonalnog uređenja.

5. 3. Njemački model

Pravno područje o kojem je riječ u Njemačkoj je regulirano Kaznenim zakonom iz 1971., zatim Zakonom o pranju novca iz 1993., Zakonom o kaznenom postupku iz 1950. i dopunskim propisima, poput Zakona o bankama iz 1961.

Kazneni zakon predviđa kazneno djelo pranja novca (njem. *Geldwäsche*) u § 261.⁶⁹ Navedeni propis definira pranje novca kao:

- skrivanje ili prikrivanje porijekla imovine koja potječe iz kaznenog djela ili
- sprječavanje ili ugrožavanje utvrđivanja porijekla, otkrivanja, konfiskacije ili zapljene takve imovine.

Odredba ograničava krug kaznenih djela iz kojih može proizlaziti pranje novca, slično kao i u švicarskom pravu. Jednako kao i u Švicarskoj, prethodno kazneno djelo može biti počinjeno i u inozemstvu uz uvjet da predstavlja kazneno djelo prema pravu strane zemlje. Nadalje, predviđena je kažnjivost pokušaja, zatim stjecanja, uporabe ili pukog posjedovanja nelegalno stečene imovine. Slično britanskom pravu, ponudeno je nekoliko mogućih obrana. Kazneni zakon spominje mogućnost oduzimanja kriminalne imovine.

Ono što se smatra vrlo važnom razlikom spram britanskoga i švicarskog modela je okolnost da prema njemačkom pravu počinitelj neće odgovarati za pranje novca, ako je također sudjelovao i u prethodnom kaznenom djelu, nego će u tom slučaju odgovarati samo za ranije djelo. Drugim riječima, njemačko pravo uklanja stjecaj pranja novca s kaznenim djelom iz kojeg novac ili druga imovina proizlaze. Njemački je model bliži švicarskom jer predviđa najveću kaznu zatvora pet godina koja se, ipak, u najtežim slučajevima može produljiti do deset godina. Kažnjivo je i nehajno postupanje koje će postojati, ako odgovorna osoba ne prepozna da je riječ o nelegalno stečenoj imovini, a mogla je i trebala to prepoznati.

Dužnosti odgovornih u financijskom sektoru definirane su Zakonom o pranju novca i Zakonom o bankama. Prvo spomenuti zakon propisuje dužnost financijskih posrednika da identificiraju svoje

klijente prilikom stupanja u trajne poslovne odnose ili prihvaćanja novca, vrijednosnih papira ili plemenitih metala koji prelaze vrijednost 15.000,00 eura. Osim financijskog sektora, ova dužnost obuhvaća i neke druge djelatnosti, poput odvjetnika, agenata za promet nekretninama, računovoda, vlasnika kockarnica i drugih koji primaju imovinu vrijedniju od spomenutih petnaest tisuća. Zakonom je propisano koje podatke oni moraju utvrditi. Dobivene informacije o identitetu dužni su snimiti i snimku čuvati šest godina. U suprotnom čine prekršaj za koji mogu biti kažnjeni visokim novčanim kaznama. Te snimke predstavljaju tajnu i smiju ih koristiti samo tijela kaznenog progona, ako je riječ o pranju novca ili s njim povezanim prethodnim kaznenim djelima. Oni koji obavljaju regulirane djelatnosti imaju i obvezu prijaviti svaku financijsku transakciju za koju postoji sumnja da je povezana s pranjem novca. Takvo postupanje ne predstavlja kršenje profesionalne tajne, osim ako bi se radilo o namjernom davanju lažnih podataka. Moraju odmah obavijestiti tijela kaznenog progona i odgovarajuće tijelo za primanje prijava u okviru Njemačke savezne policije. Nakon toga moraju zastati do dva dana i pričekati reakciju nadležnih tijela pa tek ako ne dobiju zabranu u tom roku, smiju nastaviti s transakcijom. Slično kao i u prethodno obradenim sustavima, u Njemačkoj je o tome zabranjeno obavijestiti klijenta ili treće osobe. Te informacije predstavljaju zakonom zaštićenu tajnu i dostupne su isključivo tijelima kaznenog progona, poreznim tijelima i tijelima ovlaštenim za nadzor poslovanja. Zakon traži da se u reguliranim djelatnostima poduzmu i druge zaštitne mjere, poput zapošljavanja pouzdanih i kvalificiranih radnika i usvajanja sigurnosnih i kontrolnih sustava.

Jedna od glavnih razlika njemačkog sustava prema prethodnima sastoji se u tome što u Njemačkoj nema nekog tijela koje bi se nalazilo između djelatnika koji prijavljuju sumnjive aktivnosti i tijela kaznenog progona, nego obveznici prijavljuju takve aktivnosti izravno tijelima progona (tužiteljstvu), a tijelo za primanje obavijesti o pranju novca samo obavještavaju, tj. šalju mu kopiju podnesene kaznene prijave. Kako je i navedeno, tijelo koje prima tu kopiju obavijesti je u sastavu policije i ima svojstva policijske agencije, što više odgovara britanskom modelu. U praksi se to tijelo uglavnom uključuje onda kada su u pitanju istrage na razini čitave Savezne Republike Njemačke te one s elementom inozemnosti, dok su pokrajinske istrage prepuštene isključivo tužiteljstvima. Kada sudjeluje, takvo je tijelo dužno ustrojiti, voditi i analizirati bazu relevantnih podataka i o svemu važnom bez odgode izvijestiti tužiteljstvo. Usto ono sastavlja godišnja izvješća i statističke podatke te informira zaposlene djelatnike u reguliranim sektorima o najnovijim trendovima u području pranja novca. Ono

69 Iscrpni prikaz s pregledom aktualnog stanja u praksi npr. kod: Fischer. 2018. *Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 65. Auflage, C. H. Beck, str. 1878. – 1899.

što se zamjera ovakvom ustroju i međusobnom odnosu nadležnih tijela je nuspojava da on dovodi do dvije odvojene baze podataka koje imaju negativan učinak na preglednost informacija. Kako bi se osigurala suradnja i povezanost između istraga izvršenih na pokrajinskoj razini i onih na razini čitave zemlje te na međunarodnoj razini, propisana je nadležnost tužiteljeva ureda na koordiniranju tih aktivnosti. Taj ured nadzire sve istrage koje se vode, bez obzira tko ih vodi.

U svrhu istrage su nadležna tijela ovlaštena poduzimati mjere poput snimanja telefonskih razgovora, postavljanja uredaja za tehnički nadzor, fotografiranja ljudi na javnim mjestima, zahtijevanja odgovarajućih informacija od telekomunikacijskih operatera o njihovim klijentima, pretrage prostorija, zapljene dokaznog materijala, uporabe prikriivenih istražitelja i drugih. Te mjere nisu, za razliku od britanskog prava, rezervirane samo za kaznena djela o kojima je riječ, nego se primjenjuju i na druga kaznena djela. Pretpostavke za njihovo poduzimanje, kao i način i rokovi poduzimanja, određeni su Zakonom o kaznenom postupku. U usporedbi sa švicarskim modelom, njemački je kvalitetniji jer se služi standardnim i ujednačenim pristupom u istraživanju, za razliku od kantonalnoga, švicarskog načina. Ipak, njemački model raspolaze manje odgovarajućim istražnim mjerama od britanskog, koji predviđa poseban arsenal metoda, specificiran i uskladen upravo za potrebe istraživanja pojavnih oblika pranja novca.

6. KAZNENO DJELO PRANJA NOVCA PREMA KZ/11.

Pranje novca inkriminirano je u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu od 1996., kada je Zakonom o izmjenama i dopunama Osnovnoga krivičnog zakonika Republike Hrvatske u domaće pravo uvedeno kazneno djelo pod nazivom prikrivanje protuzakonito dobivenog novca (članak 151.a). Pod istim je nazivom djelo bilo zadržano i u članku 279. Kaznenog zakona iz 1997., ali je kažnjivost bila sužena tako da nisu bili obuhvaćeni slučajevi pranja novca pribavljenog radnjama koje ne predstavljaju kazneno djelo.⁷⁰ Uz tu se odredbu vežu prijevori jer je Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona od 2000. greškom brisan dio rečenice kojim se propisuje kazna. Nastala pravna praznina ostala je na snazi čak pet godina (do donošenja ispravka Kaznenog zakona 2005.) pa je bilo praktično i pravno nemoguće donositi osuđujuće presude u tom razdoblju. To stajalište je potvrdio i Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSRH),

70 Usp.: Katušić-Jergović. 2007. Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 2, str. 629.

upozorivši da se niti ispravak zakona ne može primijeniti retroaktivno jer bi to značilo kršenje načela zakonitosti (*nullum crimen sine lege*).⁷¹ Toj teško shvatljivoj pogrešci hrvatskog zakonodavca djelomično se ima pripisati i činjenica da ovo kazneno djelo nije nikada doživjelo punu afirmaciju u praksi te da je i danas mali broj osuđujućih presuda za ovo djelo.⁷²

Prilikom donošenja KZ/11. ovo je djelo je značajnije izmijenjeno, počevši od samog naziva koji sada glasi „pranje novca“ (članak 265. KZ/11.). Zakonske izmjene išle su u smjeru daljnjeg usklađivanja pranja novca s Konvencijom Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom i financiranju terorizma⁷³, odnosno s Okvirnom odlukom Vijeća EU 2001/500/PUP od 26. lipnja 2001. o pranju novca, identifikaciji, praćenju, zamrzavanju, prisvajanju i oduzimanju sredstava i prihoda od kriminala.⁷⁴ Ta je reforma slijedila međunarodne preporuke koje su upozoravale na preusko postavljeno područje kažnjivosti u članku 279. Kaznenog zakona iz 1997. Osim toga, pranje novca je sada jasnije razgraničeno od kaznenog djela prikrivanja (članka 244. KZ/11.). Tako se prikrivanje odnosi samo na prikrivanje koristi pribavljene imovinskim kaznenim djelima (takvog ograničenja nema kod pranja novca). Osim toga, pranje novca je *lex specialis* u odnosu na prikrivanje pa u tom smislu ima prednost pred njim.⁷⁵ U novoj odredbi pojmom imovinske koristi objedinjeni su dotadašnji pojmovi „novac, predmeti, prava ili imovinska korist“, čime je postignuta veća preglednost. Osim toga, novim je zakonom imovinska korist definirana šire,⁷⁶ tako da kazneno djelo iz članka 265. KZ/11. obuhvaća svu imovinu koja je izravno ili neizravno proistekla iz tzv. predikatnoga kaznenog djela. Imovinska korist obuhvaća novac, predmete i prava.⁷⁷ Zadržano je rješenje po kojem je kažnjivo samo pranje novca koji potječe od kaznenog djela, a ne i od drugih oblika nezakonitih radnji. Istodobno, nije propisan katalog predikatnih kaznenih djela (dolazi u obzir bilo koje kazneno djelo iz kojeg potječe imovinska korist) pa se može ustvrditi da je kaznena zona u tom smislu postavljena razmjerno široko.⁷⁸

71 VSRH, Kzz-1/05-2 od 22. studenog 2005.

72 Dakako, ovdje treba imati na umu i tamnu brojku koja je kod pranja novca kao delikta bez klasične žrtve značajna. Vidi npr.: Young. 2015. The dark figure of money laundering. *Journal of Financial Crime*, 4.

73 „Narodne novine – međunarodni ugovori“ broj 5/2008.

74 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32001F0500> (pristupljeno 12. lipnja 2020.).

75 O razlozima reforme vidi: Turković i dr. 2013. *Komentar Kaznenog zakona*. Narodne novine, str. 337. – 338.

76 Definicija imovinske koristi sadržana je u članku 87. stavku 22. KZ/11.

77 Usp.: Roksandić Vidlička u: Cvitanović i dr. 2018. *Kazneno pravo*, posebni dio. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 385.

78 Tako i ibid.

Reforma ovoga kaznenog djela dovršena je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2018.⁷⁹ Tim izmjenama proširen je opis ovoga kaznenog djela te su uvedeni neki novi oblici počinjenja, sve radi daljnjeg usklađivanja sa spomenutim međunarodnim standardima.⁸⁰ Temeljni oblik pranja novca čini onaj tko imovinsku korist ostvarenu predikatnim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni radi prikrivanja ili lažnog prikazivanja nezakonitog podrijetla takve koristi ili pomaganja počinitelju ili sudioniku predikatnoga kaznenog djela da izbjegne kazneni progon ili oduzimanje imovinske koristi (čl. 265. stavak 1.). Novost je u ovoj odredbi u propisivanju lažnog prikazivanja kao modaliteta počinjenja te u kažnjavanju pomaganja počinitelju ili sudioniku predikatnog djela da izbjegne pravne posljedice tog djela.⁸¹ Uočavamo da je ovime radnja pomaganja pravno izjednačena s počinjenjem (na sličan način kao kod kaznenog djela sudjelovanja u samoubojstvu iz članka 114. KZ/11.). To dovodi do toga da tu neće biti moguće primijeniti blaže kažnjavanje pomagača niti će se kažnjivost pomagača prosuđivati po načelu akcesornosti sudioništva u užem smislu.⁸² Propisana kazna za ove oblike počinjenja pranja novca je od šest mjeseci do pet godina zatvora, pa je prema općoj odredbi (članak 34. KZ/11.) kažnjiv već i sam pokušaj ovoga kaznenog djela. Pokušaj će postojati onda kada je počinitelj započeo neku od radnji opisanih u stavku 1., ali je nije dovršio. Primjerice, pokušao je uložiti novac pribavljen kaznenim djelom u kupnju nekretnine, ali je u tome spriječen jer je javni bilježnik prilikom solemnizacije ugovora o kupoprodaji uočio sumnjivu transakciju pa je izvršio dodatne provjere i prijavio Uredu za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma prije negoli je pravni posao dovršen. Kod temeljnog oblika kažnjava se i nehaj (svjesni i nesvjesni) u odnosu na okolnost da jer riječ o imovinskoj koristi ostvarenoj kaznenim djelom. Tada je zapriječena kazna od tri mjeseca do tri godine zatvora (članak 265. stavak 6. KZ/11.).

Kod temeljnog oblika kaznenog djela pranja novca treba navesti sudsku praksu koja je tumačila jedan od zakonom predviđenih oblika pranja novca, i to „tko imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom uloži ...“. „Naime, ulaganje ili investicija poduzima se radi stjecanja određenih ekonomskih koristi, odnosno profita. Drugim riječima, gledano gospodar-

ski i financijski, može se ulagati u financijske oblike imovine i s njima izjednačene investicije ili pak u realne oblike imovine koji omogućavaju ostvarivanje ekonomskih koristi, odnosno profita određenim produktivnim poslovnim aktivnostima, a takvo tumačenje pojma glagola „ulagati“ potpuno je u skladu s objektom zaštite predmetnoga kaznenog djela, odnosno ciljem aktivnosti koja se poduzima pri počinjenju kaznenog djela pranja novca [pa] se prividna legalizacija podrijetla novca ... ne postiže [p]olaganjem novca na tekući račun, bio on vlastiti ili tuđi, pa potom dizanjem tog novca ... polaganje gotovine na tekući račun banke i dizanje s tog računa predstavlja samo korištenje banke kao pogodnoga, sigurnog mjesta pohrane novca prije njegova daljnjega korištenja, a to nije obilježje kaznenog djela pranja novca“.⁸³ U toj je odluci VSRH ponovio pravno stajalište da „polaganje novca do kojeg je počinitelj došao počinjenjem kaznenog djela na njegov tekući račun i potom podizanje tog novca s tekućeg ... računa nisu radnje u bankarskom poslovanju kojima se prikriva pravi izvor novca.“⁸⁴

Može se sada postaviti pitanje što onda predstavlja radnja polaganja novca pribavljenog počinjenjem kaznenog djela u banku. Sudska praksa na to pitanje ima odgovor: „Novac položen na račun u banci predstavljao bi tek prvi od tri stadija kojima se odvija postupak pranja novca, odnosno tek je fizički ulazak gotovine kriminalnog porijekla u bankarski sustav, a nedostaju stadij financijske transakcije kojom se prikriva porijeklo novca te stadij integracije kojim je „prljav“ novac postao legalan prihod.“⁸⁵

Dakle, za osnovni oblik pranja novca potrebno je da novac koji potječe iz kriminalne aktivnosti bude uporabljen, odnosno dalje iskorišten, a ne samo položen u banku. Pranje novca zato čini optuženik koji je novac pribavljen zlouporabom povjerenja u gospodarskom poslovanju iz članka 246. stavka 2. KZ/11. „... stavio u promet na način da je sebi isplaćivao pozajmice, plaćao svoje račune i to namjerno poslovnog prostora i mjesečne obroke *leasing* otplate...“.⁸⁶

U stavku 2. predviđena je jednaka kazna kao u stavku 1. za onoga tko prikriva ili lažno prikazuje pravu prirodu, podrijetlo, mjesto raspolaganja, prenošenje ili postojanje prava, odnosno vlasništva na imovinskoj koristi ostvarenoj kaznenim djelom.⁸⁷ Kod ovoga se oblika inkriminira prikrivanje

79 Narodne novine broj 118/2018.

80 Vidi podrobnije obrazloženje u Nacrtu konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, 2018., str. 28 - 29, dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2018/12%20prosinac/129%20sjednica%20VRH/129%20-%204.pdf> (pristupljeno 9. lipnja 2020.)

81 Ibid.

82 O tome više: Novoselec. 2016. *Opći dio kaznenog prava*. Pravni fakultet Osijek, str. 129.

83 VSRH I Kž 560/2016. od 28. studenog 2016.

84 VSRH I Kž 509/2010. od 2. rujna 2010.

85 VSRH I Kž 625/2013. od 28. svibnja 2015. Tako i VSRH I Kž-Uš 19/2010. od 17. ožujka 2010. u kojem su kupci droge novac uplaćivali na tekući račun optuženika koji je onda taj novac podizao na bankomatu.

86 VSRH I Kž 842/2012. od 27. travnja 2016.

87 Lažno prikazivanje pravne prirode je oblik uveden Zakonom o

imovinske koristi koju je ostvario netko drugi. Prema primjeru iz literature, ovaj oblik čini onaj tko prima dar kupljen ukradenim novcem.⁸⁸ Ovaj je oblik kažnjiv kaznom od šest mjeseci do pet godina samo ako je počinjen s namjerom. To znači da osoba mora znati da je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom (izravna namjera), odnosno da mora biti svjesna da je to moguće i pristati na takvu mogućnost (neizravna namjera). Ako u odnosu na podrijetlo imovinske koristi postoji nehaj, kazna je od tri mjeseca do tri godine zatvora (članak 265. stavak 6. KZ/11.).

Trećim se oblikom ovoga kaznenog djela također propisuje kažnjivost onoga tko prikriva imovinsku korist koju je netko drugi ostvario kaznenim djelom, s tim da ovdje mora biti riječ o prikrivanju pribavljanjem, posjedovanjem ili korištenjem takve imovinske koristi (članak 265. stavak 3. KZ/11.). U literaturi se za ovaj oblik navodi primjer osobe koja kupi skupu odjeću novcem dobivenim od druge osobe koji potječe od kaznenog djela. Za razliku od prethodnog oblika, kažnjiva je samo namjera, dok nehajno postupanje neće biti kažnjivo.⁸⁹

Stavak 4. je uveden novelom iz 2018. i njime je sankcionirano pomaganje u počinjenju nekog od prethodna tri oblika ovoga kaznenog djela. Prema toj će odredbi pomaganje postojati, ako je riječ o namjernom davanju uputa ili savjeta kako da se sakrije podrijetlo novca, zatim o uklanjanju prepreka za počinjenje te o olakšavanju počinjenja na neki drugi način. Uvijek se traži dokaz o postojanju namjere koja može biti i neizravna. Potonja će postojati primjerice kod pomagača koji je svjestan da bi počinitelji mogli iskoristiti njegove savjete da „operu“ novac pribavljen kaznenim djelom pa, usprkos tome, počiniteljima objasni kako je to najbolje učiniti. Namjera ovdje mora biti trostruka: mora najprije obuhvatiti znanje o predikatnom kaznenom djelu, zatim mora obuhvatiti znanje o namjeravanom pranju novca iz takvog djela i naposljetku mora obuhvatiti činjenicu da se izvršenjem koje od radnji opisanih u stavku 4. pomaže počinitelju da opere novac. Možemo primijetiti da je uvođenje ove odredbe u sklopu članka 265. bilo suvišno jer bi se do istog rezultata došlo i primjenom opće odredbe o pomaganju (članak 38. KZ/11.). Za razliku od pomaganja koje je kažnjivo po članku 265. stavku 1., ovdje ostaje mogućnost blažeg kažnjavanja pomagača. Stoga možemo zaključiti da je u stavku 4. riječ o pravom pomaganju u kaznenom djelu u smislu sudioništva u užem smislu, pa onda i kažnjivost takvom pomaganja ovisi o kažnjivosti počinitelja (primjenjuje se načelo akcesornosti sudioništva u užem smislu).

izmjenama i dopunama KZ-a iz 2018.

88 Roksandić Vidlička, op. cit. (bilj. 21.), str. 386.

89 Roksandić Vidlička, op. cit. (bilj. 21.), str. 386.

U stavku 5. uređen je kvalificirani oblik pranja novca (propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina), koji će postojati ako se djela iz stavka 1. ili 2. počinjena u financijskom ili drugom poslovanju ili se počinitelj bavi pranjem novca ili je imovinska korist iz stavka 1. - 3. velike vrijednosti (prelazi 60.000,00 kuna).⁹⁰

Članak 265. stavak 6. KZ/11. predviđa odgovornost iz nehaja, a nehaj se odnosi na okolnost da je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom i tada je propisana kazna od tri mjeseca do tri godine zatvora. Ovo je osobito važno u kontekstu javnobilježničke djelatnosti jer se ona može podvesti pod pojam „drugog poslovanja“. To znači da će javni bilježnik, koji primjerice solemnizira ugovor o kupnji nekretnine gotovim novcem za koji novac nije znao, ali je mogao i morao znati da potječe iz kriminalne djelatnosti, biti odgovoran za nehajni oblik ovog djela, ako ne poduzme daljnje radnje (o kojima će biti riječi pod 4.). Ovdje govorimo o nesvjesnom nehaju koji postoji kad počinitelj nije svjestan da može ostvariti obilježja djela, ali je prema okolnostima i prema svojim osobnim svojstvima mogao biti toga svjestan.⁹¹ Primjerice, na solemnizaciju ugovora dolazi osoba koja je poznati prijestupnik i nema zakonite izvore prihoda niti javnom bilježniku može pokazati da novac potječe iz zakonita izvora. U takvoj situaciji javni bilježnik mora provesti tzv. dubinsku analizu o kojoj će biti još riječi.

Tako široko postavljena kažnjiva zona može se opravdati činjenicom da javni bilježnici obavljaju profesionalnu djelatnost za koju su posebno osposobljeni i kvalificirani te da se od njih očekuje ulaganje dodatnih napora jer u postupku potvrđivanja (solemnizacije) privatne isprave javni bilježnik mora provjeriti je li pravni posao sklopljen u propisanoj formi, a sudionicima mora objasniti smisao, pravne učinke i posljedice pravnog posla. Zato je u toj situaciji mogućnost pozivanja na neznanje i zablude vrlo ograničena, ako ne i posve isključena. U tom smislu javni bilježnici imaju kaznenopravni položaj garanta koji pred njih stavlja dodatne obveze činjenja (vidi iscrpno pod 4.), a propuštanje takvog činjenja dovodi do opisane kaznene odgovornosti. Tomu treba dodati i da će javnom bilježniku koji počini neki od opisanih oblika pranja novca biti moguće izreći sigurnosnu mjeru zabrane obavljanja djelatnosti ili dužnosti na određeno vrijeme, ako sud utvrdi postojanje opasnosti od ponovnog

90 Članak 87. stavak 29. KZ/11.

91 Svjesni nehaj bi ovdje teško došao u obzir jer ako je javni bilježnik svjestan da novac potječe iz nezakonita izvora i unatoč tomu solemnizira ugovor, onda se ne može zaključiti da je lakomisleno smatrao da neće biti „pranja novca“ ili da će to moći spriječiti. Prije bi se moglo zaključiti da je na to pristao, ali tada ulazimo u zonu neizravne namjere i odgovornosti prema stavku 5. članka 265. KZ/11.

počinjenja (članak 71. KZ/11.). Ipak, smatramo da posljednje spomenuta mogućnost dolazi u obzir samo za namjerne oblike pranja novca jer zakon u članku 71. traži opasnost od počinjenja novog djela „zlouporabom“, a zlouporaba nije moguća (ili barem nije kažnjiva) iz nehaja.

U stavku 7. je uređena situacija u kojoj je predikatno kazneno djelo kod nekog od oblika iz stavka 1. – 6. počinjeno u inozemstvu. Tada će se počinitelj kazniti samo ako je zadovoljen tzv. uvjet dvostruke kažnjivosti, a to podrazumijeva da je predikatno kazneno djelo kažnjivo i prema hrvatskom pravu i prema pravu države u kojoj je počinjeno.

Stavak 8. predviđa mogućnost tzv. djelotvornoga kajanja sukladno kojem sud može osloboditi kazne počinitelja nekog od oblika opisanih u stavicama 1. – 6., ako bitno pridonese otkrivanju predikatnoga kaznenog djela. Tu se donosi osuđujuća presuda, ali se počinitelja oslobađa kazne. To ne isključuje mogućnost izricanja odgovarajućih sigurnosnih mjera, kao niti oduzimanje imovinske koristi koje je obvezno. Ako se sud ne odluči počinitelja osloboditi kazne, nego kaznu samo ublažiti, nije vezan općim granicama ublažavanja kazne pa kaznu može ublažiti do općeg minimuma (tri mjeseca).

Posljednji stavak propisuje obvezno oduzimanje imovinske koristi, predmeta i sredstava nastalih počinjenjem nekog od oblika iz stavaka 1. – 5. (*producta sceleris*), odnosno namijenjenih počinjenju ili uporabljenih za počinjenje nekog od tih oblika (*instrumenta sceleris*). Odredba je suvišna jer bi se do istog ishoda došlo i na temelju primjerne općih odredbi o oduzimanju predmeta i oduzimanju imovinske koristi.

7. POLOŽAJ JAVNOG BILJEŽNIKA KAO GARANTA

Iz prethodnih izlaganja je razvidno da u hrvatskom kaznenom pravu postoji više vidova kaznene odgovornosti za pranje novca iz kriminalne djelatnosti. U nastavku izlaganja ćemo se usredotočiti na odgovornost za nesprječavanje pranja novca (odgovornost za nečinjenje). U tom smislu, obradit ćemo ovu materiju iz perspektive javnobilježničke djelatnosti dvjema, po našem mišljenju, mogućim praktičnim situacijama.

Prva se odnosi na situaciju u kojoj javni bilježnik, suočen sa sumnjivom transakcijom, ne poduzima daljnje provjere pa se tako izlaže kaznenoj odgovornosti za sudioništvo nečinjenjem (s neizravnom namjerom kao oblikom krivnje). Druga se odnosi na nehajni oblik odgovornosti uređen članku 265. stavku 6. KZ/11. U obje se situacije javni bilježnik pojavljuje kao kaznenopravni garant za sprječavanje pranja novca pa je najprije potrebno ukratko objasniti pojam i pravni temelj takve garantne dužnosti.

Pojam garanta veže se uz kaznena djela nečinjenjem pa se tako garantom smatra ona osoba koja je pravno obvezna spriječiti počinjenje kaznenog djela.⁹² U dosadašnjoj literaturi i praksi uvriježila se podjela koja razlikuje ukupno šest temelja ili vrsta garantnih dužnosti. Za kontekst o kojem je ovdje riječ važna je dužnost zaštite nekog pravnog dobra na temelju zakona, ugovora ili dobrovoljnog preuzimanja obveze takve zaštite.⁹³ Naime, preuzimanjem svoje službe smatra se da se svaki javni bilježnik obvezuje čuvati pravni poredak u okviru javnobilježničke djelatnosti i zakonom ustanovljenih javnobilježničkih ovlasti. Kada je u pitanju pranje novca, zaštićeno dobro je gospodarski sustav i njegovo uredno funkcioniranje pa se tu javni bilježnik pojavljuje kao jamac očuvanja tog pravnog dobra u okviru svoje djelatnosti. Zato je on dužan poduzeti određene radnje kojima će, s jedne strane osigurati da ne dođe do pranja novca ili umanjiti rizik pranja novca, a s druge strane spriječiti vlastitu kaznenu odgovornost za nečinjenje.

ZSPNFT uspostavlja više različitih obveza na činjenje u spornim situacijama. Te se obveze odnose i na javne bilježnike u smislu u kojem se ovdje govori. Javni je bilježnik osoba koja obavlja profesionalnu djelatnost (članak 4. točka 28. ZSPNFT-a). Garantna dužnost uspostavljena je člankom 9. stavkom 2. točkom 18.b) ZSPNFT-a. Prema izričitoj zakonskoj odredbi javni su bilježnici obveznici ZSPNFT-a i tijela prevencije pranja novca. Oni su dužni provoditi mjere, radnje i postupke za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Te aktivnosti se provode prije i/ili prilikom svake transakcije, sklapanja pravnog posla kojima se stječe ili koristi imovine. Dužnost provođenja tih aktivnosti proteže se i na ostale oblike raspolaganja sredstvima, pravima i drugom imovinom koja može poslužiti za pranje novca i financiranje terorizma.⁹⁴ To sve podrazumijeva za javne bilježnike obvezu pažljive raščlambe koja se u ZSPNFT-u naziva „dubinska analiza“. Izričaj upućuje na obvezu pažljive analize transakcije ili sklapanja pravnog posla kojim stranka stječe ili koristi imovinu javni bilježnik. Jav-

92 Usp. npr. Novoselec, op. cit. (bilj. 26.), str. ; o garantu govori i KZ/11 u članku 20. stavku 2., kada spominje osobu koja je „pravno obvezna spriječiti nastupanje posljedice“.

93 Ostale dužnosti su dužnost na temelju prirodne povezanosti, na temelju uske životne zajednice, na temelju prethodne opasne radnje, zatim dužnost nadzora nad osobama koje predstavljaju opasnost i nad stvarima koje predstavljaju izvor opasnosti. Vidi ibid. U stranoj literaturi za više vidi npr.: Jescheck i Weigend. 1996. *Lehrbuch des Strafrechts*. Duncker & Humblot, str. 620. – 629.

94 Radnje i postupci u kojima postoji obveza provođenja mjera su: kupnja ili prodaja nekretnina, upravljanje novčanim sredstvima, vrijednosnim papirima ili drugom imovinom u vlasništvu stranke, otvaranje u upravljanje bankovnim računima ili računa za poslovanje s financijskim instrumentima, prikupljanje sredstava potrebnih za osnivanje, poslovanje ili upravljanje trgovačkim društvom i osnivanje, poslovanje ili upravljanje trustovima, trgovačkim društvima, zakladama ili sličnim pravnim uređenjima.

ni je bilježnik dužan prijaviti sumnjivu gotovinsku i bezgotovinsku transakcija Uredu za sprječavanje pranja novca koji je ustrojen pri Ministarstvu financija Republike Hrvatske.⁹⁵ Zakonom su ovlaštena i tijela za nadzor provedbe takvih preventivnih mjera. Javni bilježnici su, kao obveznici navedeni u članku 9. ZSPNFT-a, dužni sastaviti i dopunjavati listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija, sredstava i osoba.⁹⁶ Treba upozoriti da se lista odnosi i na osobe. Dakle, „dubinska analiza“ na koju ZSPNFT obvezuje javne bilježnike odnosi se i na osobe.

Za aktivnosti izvršene prilikom provođenja obveza iz ZSPNFT-a vezanih uz obavještanje Ureda, osim slučajeva predviđenih kao iznimka čl. 58. st. 1. ZSPNFT-a, ne postoji obveza čuvanja javnobilježničke tajne.⁹⁷ To je i sasvim razumljivo jer navedeni Zakon propisuje dužnost dubinske analize, provjere i najvažnije prijave sumnjivih transakcija, pravnih poslova pa i osoba Uredu za sprječavanje pranja novca. Izričito je isključena stegovna ili kaznena odgovornosti javnog bilježnika, ako postupaju sukladno ZSPNFT-u.

Ako javni bilježnik u obavljanju posla stekne sumnju u zakonitost podrijetla imovine kojom raspolaže klijent koji se bilježniku obratio i pritom odluči tu sumnju zanemariti pa propusti obvezu analize i prijave, riječ je o postupanju s neizravnom namjerom i tzv. sudioništvu nečinjenjem. Moguće je supočiniteljstvo ili pomaganje nečinjenjem, ovisno o sudskoj ocjeni važnosti (stupnja) takvog doprinosa u počinjenju. U obje situacije riječ je o kaznenoj odgovornosti za namjerni oblik pranja novca, i to u pravilu za kvalificirani oblik iz članka 265. stavka 5. KZ/11. jer je počinjen „u drugom poslovanju“.

Ako pak javni bilježnik u obavljanju posla propusti uočiti sumnjivost podrijetla imovine klijenta, a u kaznenom postupku se utvrdi da se takav propust može pripisati njegovu nehaju, bit će kazneno odgovoran za nehajni oblik pranja novca (članak 265. stavak 6. u svezi sa stavkom 5. KZ/11.). O nehaju, koji će gotovo pa uvijek kako je navedeno, biti nesvjesni, govorimo kada javni bilježnik nije posumnjao u podrijetlo, iako je to prema svojim osobnim svojstvima, iskustvu i pravnom obrazovanju mogao i morao. Treba napomenuti da se u procjeni nehaja kod osoba koje obavljaju profesionalnu djelatnost primjenjuje razmjerno stroži standard (uzimajući u obzir njihovo obrazovanje, specijalizaciju i iskustvo), nego kod laika pa će i dometi ovakve kaznene odgovornosti biti širi. Zato je važno da se javni bilježnici dobro upoznaju s odredbama ZSPNFT-a koje uređuju njihovo pravilno postupanje u takvim situacijama. Takvim postupanjem, oni ujedno ispu-

njavaju i svoju garantnu dužnost. O tome će biti više riječi u nastavku teksta.

8. PREPORUKE ZA ZAKONITO POSTUPANJE

ZSPNFT stavlja tijelima prevencije niz obveza. Te se obveze odnose i na javne bilježnike jer se i oni ubrajaju u tijela koja imaju obvezu sprječavanja pranja novca. Obveze se sastoje u mjerama, radnjama i postupcima koji se poduzimaju u svrhu otkrivanja i sprječavanja pranja novca i koji se provode prilikom transakcija i sklapanja pravnih poslova kojima se stječe ili koristi imovine, odnosno kojima se raspolaže imovinom na drugi odgovarajući način.⁹⁸ Svaki propust u poduzimanju takvih mjera može dovesti do kaznene odgovornosti javnog bilježnika jer se od njega očekuje da dobro poznaje propise povezane s djelatnošću koju obavlja pa, prema tome, i odredbe ZSPNFT-a. U nastavku slijedi kratak pregled radnji koje bi javni bilježnik morao poduzeti kada se pojavi sumnja na podrijetlo imovine, kako bi ispunio zakonsku obvezu, ali i spriječio vlastitu kaznenu odgovornost za pranje novca.

Zakon propisuje da su tijela prevencije (tzv. obveznici) dužna u okviru svoje djelatnosti poduzimati propisane obveze u svrhu izrade procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma, uspostavljanja nadzornih mehanizama za kontrolu takvih rizika te provođenja mjera dubinske analize stranaka.⁹⁹ Zakon, nadalje, opisuje i činitelje rizika koji treba uzimati u obzir kod analize rizika od pranja novca.¹⁰⁰ Oni se odnose na stranke, države ili geografska područja, proizvode, usluge ili transakcije te kanale dostave. ZSPNFT nalaže uspostavu i provedbu djelotvornog sustava koji uključuje donošenje pisane politike, kontrole i postupke za smanjivanje i učinkovito upravljanje rizikom od pranja novca i financiranja terorizma.¹⁰¹ U trinaest točaka ZSPNFT opisuje što sve mora sadržavati pisani dokument koji sadrži politiku, kontrole i postupke za smanjivanje i učinkovito upravljanje rizikom.¹⁰²

Osobitu pozornost ZSPNFT obraća mjerama dubinske analize stranaka pa u tom smislu daje smjernice za postupanje, odnosno navodi četiri mjere dubinske analize koje treba provesti ako ZSPNFT-om nije drukčije propisano.¹⁰³ Te mjere uključuju utvrđivanje i provjeru identiteta stranke, utvrđivanje i provjeru identiteta stvarnog vlasnika stranke, prikupljanje podataka o namjerni i predviđenoj pravnoj prirodi poslovnog odnosa te stalno

95 Članak 57. ZSPNFT-a.

96 Članak 60. ZSPNFT-a.

97 Članak 77. ZSPNFT-a.

98 Članak 9. stavak 1. ZSPNFT-a.

99 Članak 11. stavak 2. ZSPNFT-a.

100 Članak 12. ZSPNFT-a.

101 Članak 13. stavak 1. ZSPNFT-a.

102 Članak 13. stavak 3. ZSPNFT-a.

103 Članak 15. ZSPNFT-a.

praćenje poslovnog odnosa koja uključuje i kontrolu svih transakcija koje obavlja stranka tijekom poslovnog odnosa.

Obveza primjene dubinske analize stranke postoji u šest taksativno navedenih situacija.¹⁰⁴ Tijelo prevencije, dakle i javni bilježnik je takvu analizu dužan provesti prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa strankom, odnosno prije obavljanja svake povremene transakcije vrijednosti 105.000 kuna ili većoj, prijenosu novčanih sredstava u vrijednosti većoj od 1000,00 eura u smislu Uredbe (EU) 2015/847 te prilikom pružanja usluga igara na sreću, kada ulog ili dobitak dosežu vrijednost od 15.000,00 kuna ili prelaze tu vrijednost.¹⁰⁵

Ako javni bilježnik posumnja u pranje novca, dužan je suzdržati se od obavljanja sumnjive transakcije te o sumnji bez odgode izvijestiti Ured za sprječavanje pranja novca.¹⁰⁶ Zakon izričito spominje javne bilježnike pa precizira da je javni bilježnik dužan, kada stranka od njega zatraži savjet u vezi s pranjem novca ili financiranjem terorizma, o tome obavijestiti Ured najkasnije sljedeći radni dan (članak 57. stavak 1. i 3.). Svako propuštanje otvara pitanje spomenute kaznene odgovornosti za sudioništvo nečinjenjem s neizravnim namjerom.

Kod dubinske analize, preporučuje se pristup poznat pod nazivom „upoznaj svog klijenta“.¹⁰⁷ Taj pristup počiva na načelima pozornosti suradnika, savjesnog vođenja predmeta, identifikacije, prepoznavanja sumnjivih transakcija, izvještavanja nadležnih te uske suradnje s tijelima kaznenog progona.¹⁰⁸ Dubinska analiza sastoji se od prikupljanja podataka o klijentima, s osobitim naglaskom na identitet klijenta, prirodu i svrhu poslovnog odnosa te prirodu i svrhu namjeravane transakcije.¹⁰⁹

9. ZAKLJUČAK

Javni bilježnici nalaze se u vrlo osjetljivom položaju kada je u pitanju suzbijanje pranja novca jer ih ZSPNFT označuje kao tijela prevencije i stavlja im više obveza, čija je svrha sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. U svrhu funkcionalizacije sustava u okviru kojega su dužni djelovati, s obzirom na uočene manjkavosti i upućene kritike, u sljedećem razdoblju bilo bi važno osigurati određena sistemska unaprjeđenja. Na tom su tragu i pojedini zaključci Nacionalne procjene rizika.

Među njima, podlogu za daljnje djelovanje pruža zaključak da je zbog razmjerno malog broja prijava sumnjivih transakcija Uredu potrebno pojačati edukacije i nadzorni režim vezan uz pristup utemeljen na riziku, a koji je prikladan u svrhu identificiranja sumnjive aktivnosti ili transakcije, usmjerenjem dodatnih resursa na ona područja koja su identificirana kao veći rizik.¹¹⁰ S obzirom na to da rang lista prioriteta budućeg postupanja na prvo mjesto stavlja edukaciju obveznika, preporuka ovdje ide u smjeru osiguravanja pravodobnih i ciljanih edukacija koje su usko vezane za područja na kojima je detektirana ranjivost javnobilježničke službe, odnosno manjkavost u postupanju, poput specifičnih tipologija zloupotrebe javnih bilježnika za pranje novca i financiranje terorizma, utvrđivanje stvarnog vlasnika kao i pravilne implementacije propisanih mjera za suzbijanje pranja novca i financiranja terorizma. Komponenta koja također traži daljnji rad jest razmjena informacija između tijela koje provodi nadzor, konkretno Financijskog inspektorata i javnobilježničke službe. Kako bi se osigurala pravodobna reakcija službe, nužno je uspostaviti kvalitetniji protok povratnih informacija od Financijskog inspektorata prema javnim bilježnicima, koje nadilazi puko informiranje o novostima i izmjenama regulatornih odredbi, kako se to činilo do sada. Korisno bi u tom smislu bilo omogućiti obveznicima, uključujući javne bilježnike, kvalitetan kritički osvrt na prosljeđene obavijesti Uredu koji bi im pomogao u uklanjanju nesavršenosti u budućem radu.

Naime, kaznenopravnim rječnikom, ZSPNFT stavlja javnog bilježnika u položaj garanta. Time su otvorena vrata uspostavljanju kaznene odgovornosti za nečinjenje kod ovog razmjerno teškoga kaznenog djela. Uzimajući u obzir široko postavljene granice takve odgovornosti koje se osobito očituju kroz propisivanje kažnjivosti nehaja te stroge predviđene zatvorske kazne, jasno je da javni bilježnik u obavljanju svog posla ovoj problematici mora pristupati vrlo savjesno i s velikim oprezom.

S obzirom na to da u pogledu kaznenog djela pranja novca još uvijek nije nastala pretjerano bogata sudska praksa niti su se oblikovala posve jasna teorijska stajališta, u tekstu smo nastojali dati doprinos toj problematici pa smo objasnili garantni položaj javnog bilježnika i dali vlastita tumačenja o dometima kaznene odgovornosti za nečinjenje. Također smo uputili na pravilno postupanje, oblikujući preporuke. Te se preporuke imaju tumačiti kao svojevrstne preventivne radnje kojima se bilježnik štiti od eventualnoga kaznenog progona za nesprječavanje pranja novca, odnosno za neizravno sudjelovanje u pranju novca (sudioništvo

104 Članak 16. ZSPNFT-a.

105 Članak 17. stavak 1. ZSPNFT-a.

106 Članak 56. stavak 1. i 2. ZSPNFT-a.

107 <https://mfim.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> (pristupljeno 9. lipnja 2020.).

108 Glinig i Glinig. 2001. *Međunarodne financijske prijevare*. Partner banka Zagreb. Zagreb, str. 104.

109 Biluš, Dominiković, Dremel, Masnjak i Šakić. 2012. *Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma*. RriF-plus d.o.o. Zagreb, str. 113.

110 Nacionalna procjena rizika, op. cit. (bilj. 32.), str. 223.

nečinjenjem). Treba još jednom upozoriti da je razumno očekivati od sudova da budu vrlo strogi u procjeni optuženikova nehaja kadgod je optuženik iz redova javnih bilježnika, i to stoga jer je riječ o posebno obrazovanim osobama čije znanje i iskustvo značajno sužuje prostor inače širokom tumačenju nesvjesnog nehaja. Zato je vrlo važno dobro

se upoznati s propisima, osobito s odredbama ZS-PNFT-a koje smo u tekstu navodili. To se osobito odnosi na dužnost „dubinske analize“, kada i kako on treba biti provedena s naglaskom da se ta raščlamba odnosi i na stranke koje dolaze u javnobilježnički ured radi transakcije ili sklapanja pravnog posla kojim stranka stječe ili koristi imovinu.

THE ROLE OF CIVIL LAW NOTARIES IN PREVENTING MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

Summary

The paper deals with the role of civil law notaries in preventing money laundering and terrorist financing. The first part of the paper provides an overview of the legislative framework which establishes the powers of a civil law notary as a person who participates in performing professional activities in the name or on behalf of their client in a financial transaction or transaction involving real estate or assisting a party in planning or conducting certain types of implementation measures, actions or procedures to prevent money laundering and terrorist financing. The model is analyzed and certain aspects of the envisaged procedure are problematized with regard to the special position of civil law notaries in participating in a supervised financial transaction and, if suspicious, it is reported to the Office for the Prevention of Money Laundering. Particular attention is paid to the vulnerability of the civil law notary in relation to money laundering and terrorist financing and recommendations for its mitigation.

The second part of the paper deals with the criminal offense of money laundering with an emphasis on the position of the civil law notary as a guarantor for the prevention of money laundering. This is a topic that, given the nature of civil law notary work, is practically important, but at the same time neglected in the domestic criminal law literature. Given that the Criminal Code sets liability for money laundering very broadly and prescribes, among other things, the penalty for negligence, it is of particular importance for a civil law notary to know the legal framework of their liability. The authors therefore explain the notary's guarantee position in the described context and make recommendations for lawful action, taking into account the relevant provisions of the Criminal Code and the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing. In addition, the paper refers to the views of Croatian case law. The authors also take their own understandings of certain issues that are both in theory and practice controversial.

Keywords: money laundering, civil law notary-guarantor, financial transaction, indirect intent, negligence, inaction, concealment

LITERATURA

- Biluš, M.; Dominiković, N.; Dremel, N.; Masnjak, B. i Šakić, T. 2012. *Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma*. RriF-plus d.o.o. Zagreb.
- Cindori, S. 2010. Procjena stupnja rizika poreznih savjetnika u sustavu. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 31(2010) 2, str. 809.-827.
- Cvitanović, L. i dr. 2018. *Kazneno pravo – posebni dio*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- Derenčinović, D. 2001. *Mit(o) korupciji*. NOCCI. Zagreb.
- FATF Guidance for a Risk-Based Approach for Legal Professionals*, FATF, Paris, 2019., dostupno na: www.fatf-gafi.org/publications/documents/Guidance-RBA-legal-professionals.html.
- FATF (2012-2019). 2019. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation; FATF Recommendations*. FATF. Paris, France.
- FATF. 2013. *Report Money Laundering and Terrorist Financing Vulnerabilities of Legal Professions*. FATF. Paris.
- Fischer, T. 2018. *Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen*, 65. Auflage, C. H. Beck. München.
- Glinig, M. i Glinig, G. 2001. *Međunarodne financijske prijave*. Partner banka Zagreb. Zagreb.
- Horvatić, Ž. 1998. *Osnove kriminologije: temeljna načela o uzrocima i pojavnim oblicima kažnjivih ponašanja*. MUP. Zagreb.
- Izvešće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o procjeni rizika od pranja novca i financiranja terorizma koji utječu na unutarnje tržište i odnose se na prekogranične aktivnosti*, COM(2019) 370 final, 24. 7. 2019.
- Jescheck, H.-H. i Weigend, T. 1996. *Lehrbuch des Strafrechts*. Duncker & Humblot. Berlin.
- Katušić-Jergović, S. 2007. Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 2/2007.
- Nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma s Akcijskim planom za smanjenje identificiranih rizika*. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. Zagreb, 2020.
- Notaries of Europe, The Fight Against Money Laundering, An International Combat, A European Challenge*, Bruxelles, 2020., dostupno na: <https://www.notartel.it/notartel/contenuti/news/pdf-news/cnue-mook-aml-en-corrections.pdf>.
- Novoselec, P. (ur.). 2007. *Posebni dio kaznenog prava*. Pravni fakultet u Zagrebu. Zagreb.
- Novoselec, P. 2016. *Opći dio kaznenog prava*. Pravni fakultet Osijek. Osijek.
- Preller, S. F. 2008. Comparing AML legislation of the UK, Switzerland and Germany, *Journal of Money Laundering Control*, 3/2008.
- Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za odvjetnike i javne bilježnike* (sektorske smjernice). Ministarstvo financija, Financijski inspektorat. Zagreb, 2009.
- Turković, K. i dr. 2013. *Komentar Kaznenog zakona*. Narodne novine. Zagreb.
- Ured za sprječavanje pranja novca, *Godišnje izvješće Ureda za 2018. godinu*, Zagreb, 2019., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2019/Kolovoz/176%20sjednica%20VRH//176%20-%2015.1.pdf>.
- Young, M. A. 2015. The dark figure of money laundering, *Journal of Financial Crime*, 4/2015.